

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історія України

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОЛЕНИ ФЕДАК-ШЕПАРОВИЧ

Спеціальність: 032 «Історія та археологія»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Партика Іванна-Соломія Ігорівна,

студентка групи ІСТб-1-21-4.0д

Науковий керівник:

Куцик Руслан Ростиславович,

доцент кафедри історії України,

кандидат історичних наук

Роботу захищено «___» _____ 2025 р.

Оцінка _____

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	4
1.1. Історіографія	4
1.2. Джерельна база	8
РОЗДІЛ 2. ПОХОДЖЕННЯ ТА РОДИНА	22
2.1. Родина Федаків та їх місце у громадсько-політичному житті Східної Галичини	22
2.2. Власна сім'я Олени Федак-Шепарович	33
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. ФЕДАК-ШЕПАРОВИЧ	42
3.1. Участь в Українському горожанському комітеті	42
3.2. Діяльність О. Федак-Шепарович у 1920–1930-х рр	45
3.3. Переїзд за кордон та громадсько-політична діяльність в еміграції	50
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю глибшого осмислення ролі жінок у національно-визвольному русі України першої половини XX століття, зокрема в умовах трансформації суспільно-політичної реальності Галичини. Олена Федак-Шепарович — представниця національної інтелігенції, активна діячка українського жіночого руху, громадсько-політична активістка, чия діяльність охоплює важливі етапи історії України — від Австро-Угорщини й ЗУНР до еміграції. Її участь у формуванні політичної культури українського суспільства, боротьба за національну ідентичність та жіночі права, організаційна робота у структурах Союзу українок та інших інституціях не лише відображає суспільні процеси того часу, але й демонструє особистий внесок у збереження національної свідомості в умовах зовнішнього тиску та еміграції.

На тлі сучасних викликів, пов'язаних із пошуком національних історичних орієнтирів і переосмисленням місця жінки в політичному житті, дослідження життєвого шляху Олени Федак-Шепарович має не лише історичне, а й ідеологічне та виховне значення. Залучення до наукового обігу малодосліджених архівних матеріалів, мемуарів, епістолярної спадщини дозволяє відновити цілісну картину громадсько-політичної активності цієї постаті, що є важливим для формування історичної пам'яті та переоцінки ролі жіночого лідерства в історії України.

Об'єктом дослідження є громадсько-політичне та культурне життя українського суспільства першої половини XX ст., в якому діяла О. Федак-Шепарович.

Предметом дослідження є життєвий шлях та громадсько-політична діяльність О. Федак-Шепарович в Україні та в еміграції

Метою роботи є розкрити основні напрями громадсько-політичної діяльності Олени Федак-Шепарович та її роль у розвитку українського національного руху, жіночої емансипації та культурного життя.

Відповідно до поставленої мети, були поставлені наступні **завдання**:

- проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження;

- охарактеризувати родинне середовище, в якому сформувалася О. Федак-Шепарович;
- розкрити основні напрями громадсько-політичної діяльності під час Першої світової війни та міжвоєнного періоду;
- простежити діяльність О. Федак-Шепарович в еміграції.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1894–1982 рр. – від народження О. Федак-Шепарович до її смерті, з урахуванням історичних обставин, що супроводжували її життя та діяльність.

Наукова новизна. У роботі здійснено комплексний аналіз малодослідженої постаті, чия діяльність раніше не була предметом окремого ґрунтовного академічного вивчення.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання матеріалів дослідження в освітньому процесі, розробці навчальних курсів, підготовці рефератів, доповідей та інших історико-публіцистичних видань.

Методологія дослідження. У роботі використано історико-біографічний метод, аналіз джерел, порівняльно-історичний та міждисциплінарний підхід. Залучено також елементи феміністичної історіографії та наратологічного аналізу особистих спогадів.

Структура роботи складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1. Історіографія

Постать О. Федак-Шепарович є маловивченою у сучасній українській історіографії. Більшість наявних сьогодні робіт лише побіжно розкривають її життєвий шлях. Саме тому наявні наукові напрацювання з теми дослідження подаємо за хронологічним принципом.

Перші спроби аналізу постаті О. Федак-Шепарович представлені у статті історика та журналіста І. Кедрина, яка була опублікована у травні 1986 р.¹ Робота має фактологічний характер. Автор не намагався вдаватися до критичного аналізу діяльності О. Федак-Шепарович, оскільки головною метою було вшанування пам'яті та загальне висвітлення основних віх із її життя.

Актуальною розвідкою у контексті дослідження є стаття О. Бежук О. «Жіночі історії родини Степана Федака»². Представлена робота є спробою відновити історичну справедливість щодо жінок, які залишилися “невидимими” у тіні своїх славетних чоловіків. О. Бежук окреслює основні напрямки громадсько-політичної діяльності О. Федак-Шепарович. Цікавим є те, що у статті значну увагу приділено ролі особистісного фактору у житті діячки. О. Бежук відзначає: «О. Федак-Шепарович за вдачею була надзвичайно самостійною, активною і цілеспрямованою дівчиною... [вона] була однією з небагатьох галичанок, яким удалося уникнути жіночого рабства. У заміжжі вона не втрачає власної індивідуальності, в неї власний світ, свої прагнення, які розділяє і підтримує Лев Шепарович... Бачачи себе суверенним суб'єктом, молода жінка прагне удосконалити суспільство, в якому живе, звільнити його від пут і застарілих

¹Кедри І. Олена Федак-Шепарович. *У межах зацікавлення*. НьюЙорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 493–496.

²Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. *Мандрівець*. 2013. № 6. С. 18–23

звичаїв. Вона активно долучається до роботи громадських і політичних організацій Галичини»³.

Актуальною розвідкою у контексті дослідження є стаття З. Баран. Авторка детально проаналізувала внесок родини громадського діяча, адвоката Степана Федака в український національний рух ХХ ст. Водночас у статті коротко розкрито основні факти пов'язані з громадсько-політичною діяльністю Олени Федак-Шепарович, зокрема, йдеться про її допомогу пораненим під час Першої світової війни, представництво України в Червоному Хресті, участь у переговорах із польською владою щодо умов утримання полонених, долучення до розбудови організації “Союз Українок” (СУ), редагування журналу “Жінка”, участь у міжнародних жіночих форумах у Парижі, Берліні, Відні, діяльність в УНДП тощо⁴.

Багатий аналітичний потенціал має також праця М. Богачевської-Хом'як «Білим по білому»⁵. Жінки в громадському житті України. 1884–1939» (1995), в якій подано огляд розвитку жіночого руху в Галичині, з аналізом суспільної діяльності низки діячок, серед яких побіжно згадується і Олена Федак-Шепарович.

Монографія Ігоря Гловацького «Українські адвокати Східної Галичини (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.)»⁶ дозволяє реконструювати соціальне та професійне оточення родини Шепаровичів. У ній подано біографічні відомості про Лева Шепаровича — чоловіка Олени, що сприяє ширшому розумінню їхньої подружньої громадянської діяльності.

³Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. *Мандрівець*. 2013. № 6. С. 20–21.

⁴Баран З. Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2017. Вип. 54. С. 220-227.

⁵Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / М. Богачевська-Хом'як. — Київ, 1995.

⁶Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини (1800–1943) / І. Гловацький. — Львів : Ліга-Прес, 2014.

Окремі аспекти еміграційного періоду життя дослідниці висвітлено у праці Володимира Маруняка «Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні»⁷, де йдеться про участь жінок в організованому громадському житті діаспори.

Ширше тло для вивчення інтелектуального середовища, до якого належала Федак-Шепарович, створює монографія Сергія Пахолківа «Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині»⁸. Хоча ім'я Олени не згадується, праця допомагає зрозуміти процеси становлення національної свідомості серед освічених верств.

Контекст розвитку жіночого руху представлено у дослідженні Марії Павлюк «Жіночий рух в Галичині», де проаналізовано діяльність «Союзу Українок» та жіночих гуртків, активною учасницею яких була й Олена.

Значущими є також окремі матеріали зі збірника «Євген Коновалець та його доба», у яких подано згадки про родину Федаків, зокрема про сестер Олени, що були залучені до діяльності ОУН, що дозволяє ширше окреслити ідейно-політичне коло, у якому діяла досліджувана постать.

1.2. Джерельна база

Джерельну базу дослідження склали дві групи документів: матеріали особового походження та матеріали періодики. Перша група представлена спогадами сучасників, а друга – публіцистикою О. Федак-Шепарович.

⁷ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні / В. Маруняк. – Мюнхен, 1985.

⁸ Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині / С. Пахолків. – Львів : Піраміда, 2014.

Цінним джерелом є спогади доньки О. Федак-Шепарович Ольги Кузьмович. Вони були записані у вигляді рукописних нотаток у другій половині 1990-х рр. й наразі зберігаються в родинному архіві у Торонто (Канада). У своїх спогадах Ольга Кузьмович зосереджується не лише на хронології життя матері, а й на її духовному образі, характері, світогляді та родинних цінностях. Авторка вільно поєднує автобіографічні мотиви зі спогадами про дитинство у родині Шепаровичів, описуючи внутрішню атмосферу, стиль виховання, щоденний побут, звички та поведінку матері в різних ситуаціях. Особливою рисою спогадів є емоційна теплота і щирість, з якою донька описує свою матір. Вона наголошує на її інтелігентності, високому рівні культури, вимогливості до себе та дітей, християнській вірі, прив'язаності до української ідеї. У спогадах знаходимо опис виховання у дусі служіння українській справі, що передавалося дітям як головна життєва настанова. Ольга пригадує, як мати організовувала родинне читання, влаштовувала дискусії, слідкувала за мовною культурою дітей та наполягала на навчанні історії України. Водночас спогади дають важливі побутові та еміграційні подробиці. О. Кузьмович описує складний період переїзду до США після Другої світової війни, матеріальні труднощі перших років життя в Нью-Йорку, ставлення місцевих до емігрантів, адаптацію до нового середовища. У центрі її уваги – волонтерська й організаційна діяльність матері в Союзі Українок Америки, участь у громадських подіях, публічних виступах, підтримка новоприбулих українських жінок.

Варто відзначити, що власні спогади залишала й сама О. Федак-Шепарович. Оскільки вони не представлені у вільному доступі, то нам не вдалося з ними особисто попрацювати. Тому, у роботі використано лише їх детальний аналіз, здійснений З. Баран у авторській статті «Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX ст.»⁹.

О. Шепарович (1894–1982) написала спогади в 1965 р., мешкаючи в США поблизу Нью-Йорка. Структурно вони складаються з 22 фрагментів з життя

⁹ Баран З. Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття. *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. T. IX: Życie codzienne miasta. Studia z dziejów miasta* / red. naukowa K. Karolczak i Ł. T. Sroka. Kraków, 2014. S. 119–120.

авторки, поєднуючи автобіографічні елементи зі змалюванням ширшого історичного контексту. Авторка писала спогади зі значної відстані часу, що вплинуло на судження та визначило оцінки подій минулого. Трапляються й деякі фактографічні неточності, що визнавала сама авторка («деякі роки не пригадую собі зовсім») й що було зумовлене особливістю людської пам'яті¹⁰.

Ксерокопію машинописного варіанту спогадів ми отримали за сприяння Ігоря Гриневича (1927 р. н., сина третьої доньки Степана Федака - Марії та Володимира Гриневичів), який проживає в Канаді. Створення повного родоводу Федаків, по суті, стало справою його життя. Спогади призначені для використання в наукових цілях. Можна припустити, що копії спогадів Олени Шепарович теж зберігаються в інших дослідників. Спогади охоплюють різні аспекти повсякденності: приватне життя, дозвілля, домашній побут, сімейні відносини, громадське життя. У часі спогади доведені до 1947 р.¹¹

Другу групу джерел складають матеріали періодики, а саме газетні та журнальні публікації О. Федак-Шепарович, які присвячені різним аспектам життя та відображають її світогляди, погляд, громадянську позицію та діяльність. У роботі використані публікації Олени Федак-Шепарович, які розкривають проблематику жіночого руху, ролі жінки в суспільстві та сімейного життя. Зокрема, стаття «Листопадові спогади», опублікована в журналі Жінка, розповідає про особисті переживання автора і жіночий досвід у контексті історичних подій. Також у журналі Нова хата міститься стаття «Життя жіночої молоді», де висвітлюються питання побуту та соціального становища молодих жінок. У статті «Фемінізм як засіб, а не ціль» Олена Федак-Шепарович аналізує ідеї фемінізму, підкреслюючи його інструментальну роль у громадському житті.

¹⁰ Баран З. Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття. *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. T. IX: Życie codzienne miasta. Studia z dziejów miasta* / red. naukowa K. Karolczak i Ł. T. Sroka. Kraków, 2014. S. 113–114.

¹¹ Баран З. Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття. *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. T. IX: Życie codzienne miasta. Studia z dziejów miasta* / red. naukowa K. Karolczak i Ł. T. Sroka. Kraków, 2014. S. 113–114.

Політична діяльність і громадянська позиція Олени Федак-Шепарович знайшли відображення у публікації «Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919», де авторка описує свою участь у гуманітарній діяльності в період Української революції. У статті «Українсько-польська умова з дня 1-го лютого 1919 р.» вона аналізує політичні домовленості між українською та польською сторонами, висвітлюючи їхній вплив на ситуацію у Львові. Публікація «Спогади Олени Федак-Шепарович» містить особисті свідчення про політичні події того часу, що доповнюють офіційні документи.

Особливу увагу у періодиці Олени Федак-Шепарович присвячено темам побуту та традиційного устрою житла. У журналі Нова хата у статті «Килими в нашій хаті» Галина Федак-Шепарович (рідна сестра Олени) розповідає про побутові аспекти української родини та символіку домашнього інтер'єру, що відображає культурні традиції. Цей матеріал допомагає краще зрозуміти сімейне середовище і традиції, які впливали на формування світогляду Олени Федак-Шепарович.

Публікації Олени Федак-Шепарович також висвітлюють її участь у громадській роботі та благодійних організаціях. В одному з номерів Вістей комбатанта детально описано її діяльність у Українському Червоному Хресті у Львові, де вона займалася організацією допомоги пораненим і біженцям під час воєнних років. Ця публікація ілюструє її активну громадянську позицію і прагнення до суспільного добра.

Висновок до розділу I. Було здійснено аналіз історіографічної традиції та джерельної бази дослідження життя і діяльності Олени Федак-Шепарович (1894–1982 рр.). Встановлено, що в українській історіографії дана тема не отримала належного системного опрацювання: праці, у яких згадується Олена Федак-Шепарович, здебільшого мають фрагментарний або оглядовий характер. Основну увагу науковців було зосереджено на загальній історії жіночого руху, української

еміграції та громадської діяльності жінок у першій половині та середині XX століття.

Джерельна база дослідження є достатньо репрезентативною та охоплює дві групи документів: матеріали особового походження та матеріали періодики. Першу групу джерел склали особисті спогади О. Федак-Шепарович та її доньки О. Кузьмович, в яких простежено як родинне середовище, так і громадсько-політична діяльність. Матеріали періодики представлені статтями з газет та журналів О. Федак-Шепарович, в яких відображено її світогляд, погляди та громадянську позицію. Разом із тим, дослідження ускладнюється низкою проблем: фрагментарністю та розпорошеністю джерел, відсутністю комплексного архівного фонду, а також необхідністю критичного осмислення мемуарних та публіцистичних джерел через їхню суб'єктивність.

Таким чином, здійснений аналіз історіографії та джерельної бази дозволяє окреслити напрямки подальшого дослідження та визначає необхідність комплексного підходу до реконструкції біографії та суспільно-громадської діяльності О. Федак-Шепарович.

РОЗДІЛ 2

ПОХОДЖЕННЯ ТА РОДИНА

2.1. Родина Федаків та їх місце у громадсько-політичному житті Східної Галичини

Галина, яка стала відома як Олена Федак-Шепарович, була найстаршою з дітей Федаків і, принаймні зовні, нагадувала свою матір. Вона народилася 1894 року, отримала від матері важливі моральні уроки і з раннього дитинства комунікувала з гувернантками французькою і німецькою мовами.

Степан Федак з'явився на світ 9 січня 1861 року в місті Перемишль у родині Івана та Анни-Йосифи Федаків¹².

Іван Федак працював дякоучителем у Перемишлі й Яворові. Мати, Анна (дівоче прізвище Брайт), була німкенню за походженням, але прийняла греко-католицький обряд і виховувала своїх дітей у цій традиції¹³.

Степан був старшим з усіх дітей. Згодом родина поповнилася дочками Йосифою (у шлюбі Паньківська) і Леонією (у шлюбі Рибчак) та сином Володимиром¹⁴.

Суттєвим чинником у формуванні особистості та світоглядних переконань С. Федака була освіта. Спочатку він навчався в Яворові, де батько працював у місцевому навчальному закладі, а після завершення початкової освіти, у 1869 році, у Перемишлі, вступивши до гімназії, він активно включився в діяльність української учнівської громади, що сприяло його захопленню національною культурою, літературою та піснею¹⁵.

¹²Степан Федак. Діло. 1937. 12 січня. Ч. 6 С. 3.

¹³Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) Відділ рукописів. Фонд 167. Біографічний словник Левицького І. (Р-Я) Оп. 2. Спр. 3207. Листи до Левицького І. О. Вирізки, виписки з періодичних видань. 1885–1902. 19 арк. Арк. 17-18

¹⁴Кузьмович О. Про вчора і сьогодні. Львів–Нью-Йорк, 2003. 310 с. С. 11

¹⁵Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) Відділ рукописів. Фонд 167. Біографічний словник Левицького І. (Р-Я) Оп. 2. Спр. 3207. Листи до Левицького І. О. Вирізки, виписки з періодичних видань. 1885–1902. Арк. 17

Важливе місце у становленні особистості й світоглядних переконань молодого С. Федака посідала освіта. Початкову він здобував у м. Яворові, в навчальному закладі, де працював батько, а після її закінчення, у 1869 р., вступив до гімназії в Перемишлі. Тут С. Федак долучився до місцевої української учнівської громади, зацікавився національною культурою, літературою і співом¹⁶. Після переїзду до м. Львова на початку 1874 р. С. Федак, згідно з інформацією в автобіографічній довідці, вступив до четвертого класу Третьої львівської гімназії ім. Франца Йосифа, з польською мовою навчання¹⁷.

Школа та бурса при Ставропігійському інституті, що діяли з кінця XVIII до початку XX століття, стали зразком функціонування української громадської освіти, як стверджують львівські дослідниці Олександра Киричук та Ірина Орлевич¹⁸. Цей осередок культурного та національного життя того перебував під впливом русофільської (москофільської) ідеології, яка була провідною консервативною течією національно-політичного руху русинів-українців Галичини в кінці 60-х – 80-х років XIX століття та сприяла відособленню від польської нації¹⁹.

На початку 1870-х років основними ідеологами цього напрямку були І. Наумович, Б. Дідицький, І. Добрянський та інші. Русофільську орієнтацію мали й керівники Ставропігійської бурси, серед яких І. Шараневич, М. Полянський, М. Гладишевський, Я. Савицький, В. Площанський²⁰.

Під час гімназійного навчання у 1874–1878 роках заклад переживав період активної українізації, що стало головним досягненням угодовської акції Ю. Лаврівського (1869–1871 рр.) в Галицькому крайовому сеймі восени 1870 року²¹.

¹⁶Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) Відділ рукописів. Фонд 167. Біографічний словник Левицького І. (Р–Я) Оп. 2. Спр. 3207. Листи до Левицького І. О. Вирізки, виписки з періодичних видань. 1885–1902. 19 арк. Арк. 17

¹⁷ Там само. Арк 17

¹⁸Киричук О., Орлевич І. Система української громадської освіти Східної Галичини (на прикладі Ставропігійської школи у Львові). *Galicja. Studia i materiały. Czasopismo instytutu historii Uniwersytetu Rzeszowskiego*. 2015. Т. 1. S. 176–198. С. 177,179

¹⁹Мудрий М., Аркуша О. Русофілство в Галичині в середині XIX – на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34. С. 231–268. С. 267

²⁰Киричук О., Орлевич І. Система української громадської освіти Східної Галичини (на прикладі Ставропігійської школи у Львові). С. 191,193

²¹Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861– 1901 (нарис з історії парламентаризму). Львів, 2002. 288 с. С. 145-153; Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX ст.:

Здійснення зазначених змін було доручено директору закладу о. В. Ільницькому. Зокрема, вони стосувалися мови навчання, яка з травня 1874 року у старших класах гімназії стала офіційно українською («руською»). Отже, С. Федак був серед перших, хто складав іспит зрілості («матуру») в червні 1878 року національною мовою²².

У період перебування в гімназії остаточно розкрилися здібності С. Федака до співу. Пізніше він з теплотою пригадував заняття церковного співу в катехита І. Гушалевича й цікаві випадки, які траплялися під час навчання. Зокрема, діяч розповідав С. Шаху, як катехит обіцяв представити докази існування Бога. У підсумку, вихованці на чолі з С. Федаком відспівували «Вірую в єдиного Бога», після чого о. І. Гушалевич прямо сказав: «Ваш спів є найкращим доказательством, що ви віруєте в Бога і без доказательств...»²³.

«Рівночасно, – резюмував у спогадах Степан Шах, – були це практичні лекції національного виховання серед тодішньої молоді!»²⁴. Визначити вплив інших вчителів Академічної гімназії на світоглядні переконання чи діяльність С. Федака складно через брак відомостей. Вірогідно, на вибір майбутньої професії діяча вплинув директор закладу о. В. Ільницький, який переконав його залишитися у м. Львові і вступити на юридичний факультет²⁵. У подальшому суспільно-політичному житті С. Федак тісно співпрацював з І. Громницьким та Ю. Романчуком, а в культурно-освітній сфері – з А. Вахнянином.

Отже, гімназійна освіта забезпечила молодому С. Федаку добру теоретичну, загальноосвітню і культурну підготовку, відкрила подальші можливості для вступу на університетські курси. Не менш важливу роль гімназійна освіта відіграла для формування національної самосвідомості діяча, сприяла його активній участі в українському суспільному русі в майбутньому. Покинувши

монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2012. 932 с. С. 465-473.

²²Степан Федак. Діло. 1937. 12 січня. Ч. 6 С. 3.

²³Шах С. Львів – місто моєї молодості. Цісарсько-Королівська Академічна гімназія. Мюнхен: Християнський голос, 1955. Частина 3. 362 с. С. 283-286

²⁴Шах С. Львів – місто моєї молодості. Цісарсько-Королівська Академічна гімназія. Мюнхен: Християнський голос, 1955. С. 286

²⁵Степан Федак. Діло. 1937. 12 січня. Ч. 6 С. 3.

стіни закладу в 1878 р., пізніше як відомий громадський діяч, він неодноразово відвідував різноманітні урочисті заходи в ролі почесного випускника закладу, виступав організатором зустрічей його вихованців²⁶. За згадкою С. Шаха, коли в 1928 р. виповнювалося 50-ліття з часу складання першого іспиту зрілості українською мовою, С. Федак був одним з п'яти випускників гімназії, що залишилися мешкати у м. Львові²⁷.

Вагомим фактором, що мав вплив на аспекти громадської діяльності С. Федака, було особисте життя. Втрата батька в ранньому віці, на наш погляд, підштовхувала молодого Степана до ощадності в будь-яких витратах, постійному пошуку додаткових джерел доходів чи роботи для матеріального утримування матері та сестер. Звідси, припускаємо, впливала широка сфера його професійної діяльності, для якої було характерно органічне поєднання адвокатської практики з роботою в низці фінансово-економічних установ у Галичині.

Таким чином, становлення С. Федака як особистості відбувалося під значним впливом складного матеріального становища родини, спричиненого ранньою втратою голови сім'ї. Важливим етапом у житті молодого Степана стало навчання упродовж 1874–1878 рр. у бурсі Ставропігійського інституту й львівській Академічній гімназії. У стінах цих закладів він здобув хорошу загальну освіту, зумів розкрити власний музичний хист, проявив організаторські здібності. Як студент юридичного факультету Львівського університету в 1878–1882 рр., він отримав належні знання, брав активну участь у діяльності студентських громадських об'єднань, познайомився з плеядою майбутніх провідників національного руху.

Серед основних факторів, що вплинули на формування світоглядних переконань і громадсько-політичних поглядів юнака, були родинне виховання, залучення до українського громадського середовища м. Львова, національний характер закладів освіти, в яких навчався і виховувався Степан, студії у Львівському університеті та участь в українських студентських об'єднаннях того

²⁶Рідкі сходи́ни. З'їзд абітурієнтів академічної гімназії. Діло. 1928. 28 червня. Ч. 142. С. 3.

²⁷Шах С. Львів – місто моєї молодості. Цісарсько-Королівська Академічна гімназія. Мюнхен: Християнський голос, 1955. Частина 3. 362 с. С. 32

часу. Значну роль у формуванні світоглядних переконань і політичних поглядів діяча відіграло тогочасне соціокультурне середовище м. Львова.

Як зазначала дослідниця Ольга Бежук, для С. Федака сім'я була «не тільки надійною фортецею, а й тихою гаванню...»^{28,29}.

За словами онуки діяча, Ольги Кузьмович, він «...завжди відданий родині і ніколи не забуваючи про неї». Враховуючи його активну роль у професійному та громадському житті, обов'язки виховання дітей покладалися на дружину³⁰.

С. Федак одружився з Марією Січинською, яку познайомив з ним Є. Олесницький. На дату їхнього шлюбу 20.04.1893 р. С. Федаку було 32 роки, а Марії – 19. Вона з'явилася на світ в 1874 р. в селі Угринь, що поблизу Чорткова (тепер Чортківський район Тернопільської області), у родині греко-католицького священика о. Лукіяна Січинського. О. Січинський служив у Тернопільській області, а в 1897 році, після переходу до Львівської єпархії, став парохом у селі Мшана (тепер Городоцький район Львівської області). О. Лукіян Січинський був двоюрідним братом О. Барвінського, а її мати, Наталія Брилинська, була сестрою Є. Олесницького³¹.

Починаючи з 1901 року, подружжя стало власниками будинку на вул. Сикстуській, 48 (тепер вул. Дорошенка, 48) у м. Львові, який вони придбали у В. Новінської за 58 тис. крон³².

У сімейному житті М. Федак була його невід'ємною складовою, душою оселі³³, «...не велика на зріст, ...спокійна, завжди у рівновазі. Вона була тим важливим елементом, котра з дрібними, але сильними руками підтримувала порядок у домі на Сикстуській, і, залишаючись спокійною зовні, приймала всі удари, які завдала їй жорстока доля»³⁴.

²⁸Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Науковий вісник Львів-го нац. універ. ветерин. медич. та біотехн. ім. С. Гжицького. Львів. 2015. Т. 17. №4. С. 366–376. С. 366-376

²⁹Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Мандрівець. Тернопіль, 2013. № 6. С. 18–23. С. 18

³⁰Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 287 с. С. 13

³¹Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. С. 18

³²Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) Відділ рукописів. Фонд 167. Біографічний словник Левицького І. (Р-Я) Оп. 2. Спр. 3207. Листи до Левицького І. О. Вирізки, виписки з періодичних видань. 1885–1902. 19 арк. Арк. 7

³³Кузьмович О. Про вчора і сьогодні. Львів–Нью-Йорк, 2003. 310 с. С. 16

³⁴Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 287 с. С. 141

Вона рішуче працювала в громадських організаціях: долучилася до створення осередку відпочинку для дітей з малозабезпечених сімей під назвою «Вакаційні оселі», виконувала обов'язки бухгалтера («скарбнички») в організації «УЗ», опікувалось сиротами, а також брала участь у жіночому просвітницькому русі. Вона разом із чоловіком здобула право голосу на виборах до Ради м. Львова. Попри на матеріальний добробут родини, М. Федак привчала дітей до ощадності та скромності, підкреслюючи важливість вищих потреб перед земними^{35,36}.

Архівні дані подають, що Марія Федак мала право участі (разом з чоловіком) у виборах депутатів Ради королівської столичної м. Львова на період з 1913-1914рр.³⁷. Ця деталь засвідчує рівноправність дружини С. Федака не лише у домі, а й у справах громадських. Не дивно, що й діти були виховані на свідомих українців, беруть участь у політичному житті свого краю. Відомо, що після атентату на Ю. Пілсудського, здійсненого сином Ярославом у 1921р., спокійна «Мамунця» після нічного трусу та побоїща у домі тихо, але рішуче заявила: «Я горда, що це саме мій син виконав цей атентат³⁸».

Подібно приймала усі удари долі, власним прикладом навчаючи, що ніколи не «випадає» плакати і показувати своє горе чи своє невдоволення публічно³⁹. Адже завше хтось з найближчих перебував за ґратами чи у небезпеці: чоловік, син, доньки Дарія і Марія, зяті Євген Коновалець та Андрій Мельник. Носила рідним у Бригідки харчі, білизну, листи й ніколи не нарікала на долю.

Деякі історики наголошують на родинних зв'язках Марії з Січинських та Мирослава Січинського, який 12 квітня 1908 р. застрелив у робочому кабінеті графа А. Потоцького. Відсидівши у в'язниці Станіслава 3 роки, Мирослав тікає

³⁵Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Мандрівець. Тернопіль, 2013. № 6. С. 18–23. С. 19

³⁶Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. Упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306. С. 220

³⁷ЦДІАУЛ. – Ф. 373. – Оп. 1. – Спр. 36. – Посвідчення Федак Марії на право прийняття участі у виборах депутатів в раду м. Львова. – 1 арк. С. 17

³⁸Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 287 с. С. 16

³⁹Кузьмович О. Про це і те. С. 14

та перебирається за границю, що, як відомо, було організовано і профінансовано родиною Степана Федака⁴⁰.

Варто відзначити, що на жаль, Марія Федак-Січинська не залишила жодних записів, споминів, які б проливали світло на її особистий внутрішній світ, взаємовідносини з чоловіком, дітьми. Ні приватний архів, не кажучи про архіви інституційні, не містять письмових свідчень про дружину С. Федака. Можливо, їх не вважали за потрібне зберігати.

Цінні, яскраві свідчення про атмосферу і традиції родини Федаків залишила О. Кузьмович. З-поміж іншого, вона згадувала, що дім був завжди відкритим для гостей, а особливе місце відводилося святкуванню Різдва. «Свят Вечір у дідуня і бабуні це був незмінний обов'язок і нікому з дітей навіть на думку не приходило святкування у «себе»», – пригадувала онука, описуючи святкові приготування, учасницею яких була і вона. «Третього ж дня припадало свято Стефана – іменини діда, а з тим сподіваний приплив віншувальників... Приходили різні: молоді і старі, багаті і бідні, достойні і менш достойні... Усіх гостей вітали однаково тепло, сердешно і гідно, а дідусь мав для кожного усміх і веселе слово», – писала О. Кузьмович. Найбільш пам'ятними для неї були відвідини С. Федака А. Шептицьким: «...митрополита несли на кріслі на перший поверх дому... Відтак він сидів на передовому місці в їдальні, а я мусіла підійти, щоб поцілувати руку та сказати різдвяні привітання. Він добряче усміхався, а далі вів розмову з дідом, випитуючи про дочок, синів і зятів. Усіх їх знав поіменно і знав про не завжди легкі їх долі...»⁴¹.

Відвідувачами дому на Сикстуській, 48 були і члени родин Шухевичів, Нагірних, Левицьких, з якими подружжя Федаків підтримували дружні відносини. У будинку в 1921–1922 рр. гостювала С. Русова⁴².

⁴⁰ЦДІАУЛ. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 332. – Матеріали судової справи Мирослава Січинського. 1908–1909 рр. – 91 арк. С. 76

⁴¹Кузьмович О. Про це і те. С. 23

⁴²Стасюк О. Степан Федак: штрихи до портрета львівського адвоката і громадського діяча. Львів: місто, суспільство, культура. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів–Краків, 2012. Т. 8. Ч. 1 (Влада і суспільство). С. 115–128. С. 119

Родинні традиції перегукувалися з окремими сферами професійної діяльності С. Федака. Прикладом цього була так звана «коляда в'язням». У середині 1920-х рр. діяч домігся від польських властей дозволу передавати українським політичним в'язням різдвяну вечерю. «Група молодих львівських студенток приходила, щоб заколядувати дідусеві, а рівночасно взяти святу вечерю для наших політичних в'язнів», – писала О. Кузьмович⁴³.

Олена Федак-Шеарович, як найстарша дочка, розділяла погляди батька, а тому досить рано влилася в суспільне життя краю. У 1912 р. вона супроводжувала С. Федака у візиті до Російської імперії, у період Першої світової війни допомагала в Українському жіночому комітеті у м. Відні, а з кінця 1918 р. працювала в УГК, який очолював батько, входила до складу керівних структур УНДО^{44,45}.

Власне Софія (1901–1990) після завершення Торговельної академії у Відні (1920–1923) працювала у Львові в Ревізійному союзі українських кооператив, входила до складу правління «Союзу Українок»⁴⁶. 1929 р. відбулося її вінчання з А. Мельником⁴⁷. Коли 1924 р. його заарештували, майбутній тесть – С. Федак (Софія на той час вже була заручена) – брав активну участь в організації захисту⁴⁸. Під час Другої світової війни у січні 1944 р. подружжя Мельників було інтерноване німцями, а з липня до жовтня перебувало в концентраційному таборі Заксенгавзен.

Ще одна донька Федаків – Ольга (1896–1979) у 1922 р. вийшла заміж за Є. Коновальця – лідера Української військової організації (УВО) та ОУН, з яким пройшла усі труднощі емігрантського життя⁴⁹. Де б не закинула їх доля, Ольга намагалася допомагати чоловікові.

⁴³Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 287 с. С. 22

⁴⁴Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. Упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306. С. 221–223

⁴⁵Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Мандрівець. Тернопіль, 2013. № 6. С. 18–23. С. 20–22

⁴⁶Діло, 30 вересня 1924.

⁴⁷ЦДІА України у м. Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 3567, арк. 6 зв.

⁴⁸Діло, 23 вересня 1925; 24 вересня 1925

⁴⁹Євген Коновалець та його доба (Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974), 701–745

Так, перебуваючи в Женеві на початку 1930-их років вона заробляла, працюючи завідувачем слов'янського відділу в женеvській Університетській бібліотеці⁵⁰.

С. Федак мав кілька дочок, зокрема Марію (1900 р. н.), активну учасницю «Союзу українок», яка вийшла заміж за адвоката В. Гриневича, і Оксану (1910 р. н.), що долучилася до праці в освітній сфері і культурних установах краю та пов'язала своє життя з інженером А. Дрогомирецьким. Наймолодша дочка, Анна-Дарія (1912 р. н.), яку, як вважав С. Шухевич, найбільше цінував, прийняла професію юриста, за прикладом батька⁵¹.

Дівчина проходила як підсудна у справі ОУН в травні-червні 1936 року, але отримала виправдальний вирок. В тюрмі вона познайомилася з Р. Бучацьким, який став її майбутнім чоловіком⁵².

Життя молодшого сина С. Федака, Богдана (1909 р. н.), залишалося маловідомим. Відомо, що він здобував інженерну освіту в Гданській вищій політехнічній школі і був активним членом Співки українських студентських організацій Німеччини⁵³. Дії старшого сина, Степана-Ярослава (1900 р. н.), суттєво позначилися на громадській діяльності батька, викликавши у нього серйозні емоційні переживання.

Деталі складних відносин між батьком і сином можна знайти в листах С. Федака до інших українських діячів того часу. У період Першої світової війни 15-річний С. Федак-молодший переїхав до Відня та став частиною Легіону УСС.

Відправивши два листи до В. Старосольського, представника Бойової управи Легіону, С. Федак-старший звернувся до нього 24.08.1916 р. та 20.02.1917 року, він звертався до В. Старосольського з проханням організувати для сина шкільні курси або хоча б забезпечити вивчення кількох предметів, якщо це

⁵⁰Євген Коновалець та його доба (Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974). С. 747

⁵¹Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Українська видавнича спілка, 1991. 619 с. С. 496

⁵²Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. Упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306. С. 224–226

⁵³Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. С. 226

неможливо зробити систематично. Лист завершувався вдячністю В. Старосольському та іншим старшинам за піклування про сина⁵⁴.

У другому листі, схожому на перший, С. Федак-старший знову звертається до В. Старосольського з проханням забезпечити можливість для сина навчатися. «Я розумію, – писав він, – що служба є пріоритетом, але вважаю, що можна організувати її так, щоб син мав час для навчання хоча б кілька разів на тиждень після обіду. Прошу вас полегшити йому доступ до освіти... Вважаю, що це важливо для громади, оскільки замість зайвих розваг він міг би використати свій час для здобуття знань...»⁵⁵. Текст листів підкреслює, що діяч надавав великого значення освіті молодших членів своєї родини.

Турбота про навчання сина продовжувалась і в міжвоєнний час, з червня 1930 по березень 1931 року С. Федак обмінювався листами з З. Кузелею, важливою фігурою в українській громаді Берліна (Німеччина)⁵⁶. Листування основною темою якого стали навчання та становище С. Федака молодшого, який змушений був емігрувати в 1924 році і влаштувався в Німеччині на початку 30-х років XX століття, показує переживання С. Федака за майбутнє сина, його драматичні емоційні реакції на деякі його вчинки і взаємини між ними.

22 березня 1936 р. Степан Федак помирає. Буквально за рік до своєї смерті він складав заповіт, згідно з яким «універсальною наслідницею» усього майна родини призначалась дружина – Марія з Січинських. Останніми словами заповіту були: «...а Тебе , Кохана Марійко, сердечне пращаю і прошу дарувати всі прикrostі, яких від мене дізнала»⁵⁷.

⁵⁴Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України). Фонд 360. Старосольський Володимир-Степан (1878–1942), адвокат, правник, соціолог, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, професор. Спр. 565. Листи до В. Старосольського. Фаріон Н.– Федак С. 1916– 1921. 10 арк. Арк. 9-10

⁵⁵ Там само. Арк. 9-10

⁵⁶Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел та некрологів (1800–1943 рр.). 2-ге вид. Львів: Ліґа-Прес, 2014. 464 с.

⁵⁷Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью –Йорк, 2000. – 287 с. С. 19

Відомо, що Марія Федак дуже стійко перенесла смерть чоловіка 6 січня 1937 року, але заявила рідним, що «від смерті дідуся свят у мене не буде⁵⁸». Як писала газета «Діло», грандіозна панахида 9 січня 1937 р. за участю 25 духовників та городян перекрила рух головної артерії Львова й завершилась похованням С. Федака на Личакові без промов, вінків та квітів, з огляду на останню волю покійного⁵⁹.

Впродовж місяця на адресу Марії Федак надійшла велика кількість жалібних листів та телеграм від господарських та громадських установ: «Народна організація українців м. Львова», «Фортуна Нова», «Торбан», «Самопоміч», «Дністер», «Міщанське Братство», Союз українок Перемишля, Екзекутива Ради службовців Ревізійного Союзу Українських кооператив у Львові та ін. Це ще раз засвідчувало вагу особистого внеску Степана Федака в діяльність місцевих інституцій краю. Українські діячі: Мирон та Роман Кордуби, Володимир Дашкевич, Дмитро Дорошенко, Іван Кузеля, Роман Савицький, Степан Смаль-Стоцький, Микола Заячківський, Олена Кисілевська, Стефана Онишкевич, Сергій Пеленський засвідчували щире співчуття сім'ї та дружині у зв'язку з понесеною втратою й висловлювали сподівання, «що і цей удар долі знесете мужньо, як уже не раз мужньо ставили чоло супротивним хвилям життя»⁶⁰.

На цей час Марії Федак виповнилось 64 роки. Разом з дітьми та онуками вона переживе загибель зятя Євгена Коновальця у Роттердамі, прихід радянської влади та початок Другої світової війни. У 1942 році покине Україну і оселиться у Люксембурзі разом з донькою Софією та її чоловіком – Андрієм Мельником. За кордоном для Марії Федак також знаходився час на музику й подорожі по Європі. Їй так і не сказали про трагічну кончину улюбленого сина Стефана-Ярослава.

До кінця життя (9 грудня 1952р.) підтримувала дітей матеріально й морально. Діти ж рівно як і зяті, онуки, душі не чули в цій мудрій жінці й виконували заповіт свого великого батька: «Прошу вас, діти, щобиьтеся взаємно

⁵⁸Кузьмович О. Про це і те. С. 14

⁵⁹ Степан Федак. Діло. 1937. 12 січня. Ч. 6 С. 3. С. 76

⁶⁰ЦДІАУЛ. – Ф. 373. – Оп. 1. – Спр. 37. – Листи Федак М. від господарських організаці. 1937 р. – 28 арк. Арк. 2

любили і собі помагали, любили і шанували Мамусю»⁶¹. Поховали Марію Федак-Січинську у столиці герцогства Люксембург на кладовищі Боневуа⁶².

Родина Федаків займала помітне місце у громадсько-політичному житті Східної Галичини кінця XIX — першої половини XX століття. Її представники були активними діячами у сфері національного відродження, освітнього руху, культури та політики. Зокрема, Степан Федак відігравав роль у фінансуванні та підтримці українських інституцій, а його діти, особливо дочки, були залучені до громадської діяльності, зокрема в освітніх, культурних та благодійних ініціативах. Родина була інтегрована в середовище української інтелігенції, що сприяло формуванню її свідомої громадянської позиції та активній участі в суспільному житті. Їхня діяльність сприяла зміцненню української ідентичності та становленню нових суспільних моделей поведінки, зокрема в середовищі галицької молоді та жіноцтва.

2.2. Власна сім'я О. Федак-Шепарович

В історії національного державотворення XX ст. важливою сторінкою є Українська революція 1917–1921 рр., яка затягнула у вир подій українців з різних регіонів країни. Це був час, коли уродженці Східної Галичини брали участь у створенні та діяльності державних інституцій Української Народної Республіки, а наддніпрянці — у захисті Західноукраїнської Народної Республіки.

Саме до таких людей належав уродженець с. Колодіївка, нині Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл. Лев Зенонович Шепарович — учасник Листопадового чину 1918 р. Свого часу він був знаним на Західній Україні військовим і громадським діячем. Його дружина Олена (1894–1982) належала до відомого галицького роду підприємців і меценатів та сама брала активну участь у громадському житті Галичини й української еміграції, діяльності міжнародних й українських феміністичних організацій, займалася журналістською діяльністю. Її

⁶¹Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. — Нью-Йорк, 2000. — 287 с. С. 20

⁶²О-ка. А наші родини меншають... О-ка. Наше життя. —Нью-Йорк, 1982. — 11 грудня. — С. 15.

батько Степан Федак (1861–1937) був українським громадським діячем, адвокатом, фінансистом, філантропом, державним секретарем харчових справ в уряді ЗУНР, брати – громадськими і військовими діячами, одна із сестер вийшла заміж за Євгена Коновальця, друга – за Андрія Мельника. Брати Лева Шапаровича Юрій, Роман, Юліан також були учасниками збройної боротьби за незалежність ЗУНР, а Юліан ще й командиром бронепотягу «Запорожець» в Армії УНР.

Але якщо біографії та діяльність членів родини Степана Федака, громадська і журналістська діяльність дружини і доньки (Ольга Кузьмович, 1917–2012, криптонім: О-ка) Л. Шепаровича знайшли відображення в науковій літературі, то інформації про Лева Шепаровича вкрай мало – лише гасла в енциклопедичних виданнях.

Знайдені нещодавно в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України документи розкривають нові сторінки біографії. Це його особова справа у фонді (9) Міністерства народного господарства УНР періоду Директорії⁶³.

Перший документ – прохання (заява) Л. Шапаровича до міністра народного господарства УНР від 25 вересня 1920 р. (Станіславів, нині Івано-Франківськ) про прийняття на роботу до міністерства. У ньому йдеться про те, що він закінчив українську гімназію в Коломиї та 1912 р. політехніку (найстаріший вищий технічний навчальний заклад Німеччини, нині Технологічний інститут) у німецькому місті Карлсруе, здобувши фах інженера з електротехніки. Ще під час навчання в інституті мав 12-місячну практику як звичайний робітник на машинобудівних заводах у м. Дурлах (поблизу Карлсруе) та електротехнічній компанії. У 1912–1913 рр. служив у радіотелеграфному батальйоні австро-

⁶³Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 207: Шепарович Лев. 25.09.1920 – 14.03.1921. 12 арк.

угорської армії, 1913–1914 рр. працював інженером-конструктором електромашинобудівного інсталяційного бюро у фірмі Сокольницького («Сокольницький і Віснєвський») у Львові. У роки Першої світової війни служив радіотелеграфним старшиною, командантом в австро-угорській і німецькій арміях. З кінця 1918 р. по травень 1919 р. був представником державного секретаріату військових справ при Директорії УНР й одночасно начальником зв'язку при штабі Д[ієвої] Армії, з травня 1919 р. – по березень 1920 р. – начальником зв'язку при Начальній Команді Української Галицької Армії, а у квітні – першій половині червня 1920 р. – «при партизанщині» (армії ген. Павленка). Ймовірно йшлося про I Зимовий похід Армії УНР на чолі з генералом М. Омеляновичем Павленком. Невдовзі звільнився з армії. Л. Шепарович повідомив, що він дуже добре володіє російською, німецькою і сербською мовами, добре – французькою («в письмі і слові»), досить добре розуміє англійську мову. Зазначив, що може надати поручительства митрополита графа Шептицького, Д-ра Стефана Федака, д-ра Охримовича, д-ра Лева Кульчицького, д-ра Макуха та інших. Резолюція міністра: «Призначається фаховцем V класу по фабрично-заводському департаменту з 25 вересня 1920 р.» Підпис Є. Архипенка. 13.X.1920 р.⁶⁴.

До цього листа додавалися копії документів. По-перше, свідоцтво з дипломного передвступного іспиту (переліком оцінок з фізики, хімії, математики, нарисної геометрії, механіки, науки «о стійности», основ машин та електротехніки) Л. Шепаровича до Великокнязівської Баденської технічної академії «Фрідеріціана» в Карлсруе. Кандидат склав іспит з добрим ступенем. Свідоцтво підписано ректором академії 17 жовтня 1908 р. Копія свідоцтва завірена печаткою Міністерства народного господарства УНР⁶⁵. По-друге, копія свідоцтва про складання головного дипломного іспиту з оцінкою «добре» та

⁶⁴Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 207: Шепарович Лев. 25.09.1920 – 14.03.1921. 12 арк. Арк. 1-2

⁶⁵Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 207: Шепарович Лев. 25.09.1920 – 14.03.1921. 12 арк. Арк. 3

надання йому ступеня дипломованого інженера від 22 липня 1912 р.⁶⁶. Потрете, свідоцтво з головного дипломного іспиту: а) дипломної роботи «Обчислення і проєкт залізно-дорожного мотору» під керівництвом проф. Д-ра Шляєрмахера з оцінкою 4,8 – добре (за 6-бальною системою), б) вкладки з переліком оцінок з головного дипломного іспиту (9 дисциплін: техніка машин постійного струму, техніка машин змінного струму, теорія електрики, теорія машин, силові машини, електричні залізниці, електричні силові машини, комутаторні двигуни перемінного струму, електричні мережі та розподіл електричної енергії)⁶⁷.

Інформативно важливим документом є персональна картка співробітника. В ній зазначено, що Шепарович мав подвійне ім'я – Лев-Омелян, був українцем, сповідував греко-католицьку віру. Дата і місце народження – 4 березня 1888 р. в с. Колодіївка. Освіта – українська гімназія в Коломиї та Політехніка в Карлсруе. Сімейний стан – одружений, має доньку. Два брати служать в Армії УНР, інші – малолітні. Військовий ранг – колишній сотник Української Галицької Армії. Працював у приватних фірмах – електротехнічній компанії Brown, Boveri & Cie (Швейцарія) та інженерно-інсталяційному бюро інж. Трильського у Львові. Адреса: Львів, вул. Сикстуська, 48 у д-ра Федака Стефана. Картка заповнена власноруч Л. Шепаровичем 14 жовтня 1920 р.⁶⁸.

Далі у справі є копія наказу по фабрично-промисловому департаменту від 3 січня 1921 р. Зауважимо, що на той час Уряд УНР і його міністерства перебували у Тарнові та Ченстохові (Польща). У документі йдеться про те, що відповідно до наказу по міністерству від 21 грудня минулого року Л. Шепаровичу дозволяється місячна відпустка з повним утриманням до 31 січня 1921 р.⁶⁹. Підставою для надання відпустки було прохання Л. Шепаровича⁷⁰.

⁶⁶ Там само. Арк. 4

⁶⁷ Там само. Арк. 4зв-5

⁶⁸ Там само. Арк. 7

⁶⁹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 207: Шепарович Лев. 25.09.1920 – 14.03.1921. 12 арк. Арк. 8

⁷⁰ Там само. Арк. 9

У доповідній записці директора фабрично-промислового департаменту інж. З. Горницького до керуючого міністерством від 14 березня 1921 р. йдеться про необхідність звільнення Л. Шепаровича із займаної посади, оскільки він вчасно не повернувся на роботу, хоча і надав довідку про хворобу, але в той же час полагав свої справи у Львові. У резолюції зазначено, що Л. Шепаровича звільнено з 1 лютого 1921 р. До цієї записки додано довідку лікаря Д-ра Барвінського про стан здоров'я Л. Шепаревича⁷¹.

Як повідомила газета «Краківські вісті», 1 червня 1941 р. у краківській лікарні після тривалої і важкої хвороби помер Лев-Омелян Шепарович – сотник УГА. Він був сином греко-католицького священника з Колодіївки біля Станіслава. Під час Першої світової війни був поручиком, спеціалістом при польовій австрійській радіотелеграфії. У визвольній війні був командантом польової «радіовисільні» та технічним референтом при Начальній Команді УГА. Поховали Л. Шепаровича 3 червня на Раковицькому цвинтарі у Кракові⁷².

Можна без перебільшення стверджувати, що під цей словесний портрет підпадає донька Олени (Галини) та Лева Шепаровичів Ольга Кузьмович – наймолодша репрезентка роду Федаків. Її дитячі та юнацькі роки на Сиксутській, 48, атмосфера дому, Львів з його родинними та соціальними парадигмами сформували її стосунки зі світом, заклали підвалини життєвих пріоритетів, характерних для генерації галицької інтелігенції 30–40 рр.

24 листопада 1917 р. у Львові народилася донька Олени та Лева Шепаровичів Ольга (після одруження взяла прізвище чоловіка Кузьмович).

Маючи батьків, активно задіяних у громадських справах, дівчинка виховувалась бабунею, якій вона присвятить найтепліші спомини. Читаючи їх, розумієш, що пам'ять письменниці мов перфокарта, пронизана дитячими і отроцькими враженнями про світ, в якому існувала радість і біль. Хресними малої стали Ольга Федак-Коновалець та Андрій Мельник. Останній не дарував ані іграшок, ані солодошів, а тільки клаптики зшиткового паперу, де були короткі

⁷¹ Там само. Арк. 11

⁷² В. Й. П. † Лев Омелян Шепарович. Краківські вісті. 1941. Ч. 118 (274). С. 4.

побажання та альбом з родинними фотографіями. Вже у 3-річному віці Оля стала свідком погрому дому С. Федака, спричиненого атентатом на Ю. Пілсудського. Коли поліція розпорювала без жалю дитячі ляльки в пошуках таємних паперів, бабуня – Марія Федак навчала ніколи не плакати перед ворогом. Згодом 1923 року, дівчинка стала співучасницею «підпільної праці», перевозячи з Берліну зашиті в комірці плащика гроші, призначені для діяльності УВО⁷³.

У подальшому Ольга Шепарович закінчує середню школу, потім – Український Інститут для дівчат у Перемишлі. Вже 1934 р. з'являються її перші журналістські дописи у пластовому журналі «На сліді», замітки до журналу «Жінка», що редагувався Галиною Федак-Шепарович. З 1935 по 1939 рр. дівчина, як матір у минулому, вивчає журналістику у Варшаві. Отримавши ступінь магістра, працює у щоденнику Львова «Діло», але з приходом радянської влади змушена емігрувати у Краків. Тут Ольга віднайшла свого нареченого – Миколу Кузьмовича. М. Кузьмович був сином відомого діяча Володимира Кузьмовича – посла до галицького сейму, співробітника газети «Діло», прихильника УНДО. М. Кузьмович до війни працював хірургом у лікарні Андрея Шептицького, тому поляки забирають його у полон на посаду лікаря. Добившись у властей дозволу на визволення нареченого, Ольга і Микола у Кракові побралися. Відомо, що свідком на весіллі у Кузьмовичів був Юрій Шухевич – брат Романа Шухевича.

Проживаючи у Польщі, Ольга Кузьмович два роки працює на посаді секретаря полковника Р. Сушка, а відтак М. Скрипника (в подальшому Митрополита УПЦ – Мстислава). 1941 року Ольга Кузьмович з чоловіком повертається до Львова, продовжує роботу у юнацькому журналі «Дорога» під керівництвом редактора Миколи Шлемкевича. Коли у 1944 році Львів знову захопили радянські війська, сім'я перебирається у Австрію, а з 1949 року родина Шепаровичів-Кузьмовичів емігрує в США.

У чужій країні життя Ольги Кузьмович було тісно пов'язане із юнацькою організацією «Пласт». Маючи за приклад матір та бабуню, котрі в межах ворожих

⁷³ Кузьмович О. Про це і те. О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 287 с. С. 13

окупацій вели активну громадську роботу, Ольга не мала морального права на помилку. Зайнявши провідне місце у Пластовій організації США, жінка направляє свою діяльність на зберігання та трансляцію національного компоненту серед діаспорної молоді. У 1960–1963 рр. її обрано головою Крайової Пластової Старшини в США, вона серед членів редколегії «Пластового Шляху», відповідальна за пластову сторінку газети «Свобода». 25 років поспіль жінка редагує журнал пластового юнацтва «Юнак», а в 1970–1974 рр. її обирають очільницею Головної Пластової Ради (вперше такий пост було доручено жінці). За багаторічну плідну працю у «Пласті» О. Кузьмович двічі була удостоєна золотої медалі святого Юрія.

Як журналістка, маючи легкий стиль викладу, поєднаний з реальним світосприйняттям та витонченою спостережливістю, вона на перший план завше ставила проблеми людських взаємин, і майже ніколи не торкалась політичних. Ольга Кузьмович була удостоєна честі очолити Спілку Українських журналістів Америки (1976р), вона член управи НТШ Америки, редактор «Вістей НТШ», сторінки НТШ-А у «Свободі». На літературних конкурсах СФУЖО діставала двічі нагороди за свої оповідання. У доробку О.Кузьмович понад 1900 нарисів, оповідань, статей, фейлетонів, репортажів, спогадів, що головним чином стосуються української історії. Вона є автором передмов до зібрань творів І. Кедрина, Ц. Паліїва, Р.Купчинського, альманаху «Карпатський Лещетарський Клюб», порадики для молоді «Як писати листи»⁷⁴.

Сімейне життя Олени Федак-Шепарович стало продовженням традицій активної громадської позиції, започаткованих у родині Федаків. Її чоловік, Лев Шепарович, належав до кола освіченої української інтелігенції, поділяв патріотичні переконання дружини й підтримував її діяльність. Разом вони створили середовище, в якому плекались національні ідеї, громадянська відповідальність та культурна свідомість.

Особливу роль у збереженні спадщини родини відіграла їхня донька Ольга Кузьмович, яка продовжила родинну традицію громадської активності. Її участь у

⁷⁴Забужко О. Музей покинутих секретів: Роман. О. Забужко. – К.: Факт, 2009. –832 с. С. 32

суспільному житті, зокрема в еміграційному середовищі, свідчить про тяглість родинних цінностей та високий рівень національної самосвідомості. Таким чином, власна сім'я Олени Федак-Шепарович стала невід'ємною частиною українського громадсько-культурного середовища, забезпечивши зв'язок між поколіннями та передаючи естафету служіння українській справі.

Висновок до розділу II. Родинне середовище відіграло визначальну роль у формуванні світогляду, моральних орієнтирів та громадської активності Олени Федак-Шепарович. Її батько, Степан Федак, був не лише знаним адвокатом і кооператором, але й авторитетним громадським діячем, який прищеплював дітям відчуття обов'язку перед нацією, культивував ідею служіння народові через освіту, працю та самодисципліну. Мати, Марія Січинська-Федак, як активна учасниця жіночого руху у Львові, з дитинства залучала доньок до громадської діяльності, демонструючи приклад жіночого лідерства й інтелектуального саморозвитку. Її участь у «Клубі русинок» та інтелектуальних гуртках формувала для доньки образ жінки як культурної та суспільної авторки змін.

Атмосфера родинного дому, насиченого духом патріотизму, християнських чеснот, освіченості та громадської відповідальності, створила умови для виховання сильної й цілеспрямованої особистості. Саме в родині Олена засвоїла модель поведінки, що поєднувала жіночу гідність, культурну ерудицію та активну участь у суспільному житті. Її подальша діяльність у «Союзі Українок», участь у допомозі пораненим, виступи на міжнародних жіночих конгресах та публіцистика стали логічним продовженням тих засад, які були закладені в дитинстві родиною Федаків. Таким чином, родина стала для Олени не лише осередком любові та підтримки, але й школою громадянського обов'язку, національної самосвідомості та соціальної відповідальності.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. ФЕДАК-ШЕПАРОВИЧ

3.1. Участь в Українському горожанському комітеті

УГК – єдина легальна установа, що зосередила свою увагу на повоєнних проблемах українського населення та охопила своєю соціально-гуманітарною діяльністю усі повіти Східної Галичини. «Одиною громадською установою, що могла діяти в тодішній ситуації у Львові, був Український Горожанський Комітет. Оснований ще перед Листопадним переворотом, затверджений австрійською владою для розподілу харчів так званих «американських дарів», завдяки своїм гуманітарним завданням не був наражений на труднощі, чи навіть розв'язання з боку польської влади. Під фірмою того комітету, головою якого був д-р Степан Федак та секретарем Володимир Целевич, постановлено вести якнайширшу діяльність, зокрема дати поміч раненим і полоненим воякам Української Армії та поміч українським мешканцям міста, що потерпіли внаслідок воєнних подій...», – так описувала початок діяльності УГК О. Федак-Шепарович⁷⁵.

Офіційною датою започаткування роботи УГК у Львові документи товариства вказували четверте грудня 1918 р.⁷⁶. Проте Олена Федак-Шепарович (дочка С. Федака) згадувала, що установа була заснована під час Першої світової війни (до 1 листопада 1918 р.) і призначалася для розподілу гуманітарної допомоги⁷⁷.

⁷⁵ Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918– 1919. Вісті комбатанта. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.

⁷⁶ Статут, 3.03.1920–21.06.1920, Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), ф. 462, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

⁷⁷ Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918– 1919. Вісті комбатанта. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.

Після евакуації українських військ зі Львова, 22 листопада у помешканні Осипи Паньківської зібралися Лев Ганкевич, Володимир Охримович та Степан Федак. Метою зустрічі було «устійнити (установити, з'ясувати. – Б. С.) план праці й тактику супроти поляків»⁷⁸.

На зборах було вирішено змінити розширити діяльності комітету. Документи фіксували, що С. Федак на той час уже обіймав посаду керівника УГК, тож визначити обставини цього рішення складно. Припускаємо, що такий крок був пов'язаний із його роботою в Державному Секретаріаті ЗУНР.

На початку січня 1919 р. завдяки зусиллям В. Охримовича УГК отримав дозвіл від голови уряду ЗУНР С. Голубовича на проведення переговорів між членами УНРади, що залишилися у м. Львові, й місцевою польською адміністрацією⁷⁹. Результатом цього стала угода від 1 лютого 1919 р. про «взаємне трактування поранених полонених та інтернованих». Укладена домовленість надала змогу окремим представникам УГК, зокрема О. ФедакШепарович, отримати дозвіл відвідувати хворих та інтернованих військових УГА⁸⁰.

З 1918 р. Олена була секретарем Самаритянської секції при УГК з надання допомоги пораненим і полоненим українським воякам. З цього приводу спільно з Оленою Косевич вела переговори з головою Штабу польських військ Галичини Владиславом Сікорським⁸¹.

1918 року подружжя Шепаровичів повертається до Львова й включається в події Листопадового зриву. «Я не могла бути в ці великі дні тільки пасивним глядачем, усіма клітинами розуму і серця я хотіла бути активною...», – згадувала згодом діячка⁸².

⁷⁸ Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918– 1919. Вісті комбатанта. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.

⁷⁹ Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. Упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306. С. 297

⁸⁰ Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918– 1919. Вісті комбатанта. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.

⁸¹ Баран З, «Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини ХХ ст.,». С. 113–128

⁸² Шепарович О. Листопадові спогади. О. Шепарович. Жінка. – Львів, 1936. – 1 листопада. – С. 3–5. С. 2

Відомо, що Л. Шепарович та підпорядкована йому група зв'язкових УГА захопила у Львові головну пошту та телеграф. Під час відступу УГА на Наддніпрянщину, дружина супроводжувала його, будучи недалеко від лінії фронту «не з особистих амбіцій, а з глибокого почуття обов'язку»⁸³.

У березні 1919 р. Рада Державних Секретарів уповноважила Олену Федак спільно з Кирилом Студинським представляти українську сторону в «Українсько–польській місії Червоного Хреста», що мала перевірити умови утримання українських вояків у таборах Західної Галичини (Домб'є і Вадовіце). Під час поїздки Олена від УГК нелегально роздала в таборах 100 тис. австрійських крон.

У вересні 1919 р. Олена вирушила у Наддніпрянську Україну, де на службі перебував її чоловік – Лев Шепарович. Виконуючи доручення Л. Ганкевича, Олена зустрілася у Кам'янці–Подільському з Диктатором ЗУНР Євгеном Петрушевичем, щоб поінформувати його про ситуацію у Львові в умовах польської окупації. У спогадах Олена зазначила, яке гнітюче враження справила на неї зустріч, через, як їй здалося, незацікавленістю подіями в Галичині⁸⁴.

Крім того, впродовж українсько-польського конфлікту їй доручають організацію кухні для українських жовнірів у приміщенні колишньої Духовної Семінарії. В цей непростий час освічена журналістка могла замінити декількох чоловіків у канцелярії Народного Дому. Пізніше жінка залучається до роботи Самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові, що був організований 1918 р. силами її батька. За сприяння Галини Федак-Шепарович та Олени Косевич від генерала Сікорського було отримано дозвіл на відвідування жінками українських шпиталів, а згодом в'язниці Бригідки. Будучи на посаді секретарки, Галина як і решта жінок Секції, опікується українськими раненими і полоненими: забезпечує їх продуктами, цигарками, часописами та «добрим словом»⁸⁵.

⁸³Шепарович О. Листопадіві спогади. О. Шепарович. Жінка. – Львів, 1936. – 1 листопада. – С. 3–5. С. 2

⁸⁴Баран З, «Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX ст.,». С. 88-89

⁸⁵Бежук О. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові. О. Бежук. Вісник «Держава та армія» національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2011 р. – С. 108–113. С. 110

РДС у березні 1919 року направила О. Федак разом із К. Студинським до «Українсько-польської місії Червоного Хреста», що мала перевірити умови утримання українських солдатів у таборах Західної Галичини. Олена під час місії нелегально передала досить вагомі кошти від імені УГК і вела переговори у Відні з віце-президентом МЧХ Едвардом Антоном Фріком щодо подальшої долі осіб, що потрапили в полон та були інтерновані⁸⁶.

3.2. Діяльність О. Федак-Шепарович у 1920–1930-х рр.

О. Федак брала активну участь у підготовці та проведенні численних жіночих форумів, таких як: з'їзд у Львові 22–23 грудня 1921 року, де вона виступила з промовою «Організація жіноцтва на будучче», що обґрунтовувала основні принципи розбудови жіночого руху в Галичині⁸⁷; форум у Станиславові (23–27 червня 1934 р.); міжнародні зібрання, зокрема, конгрес МСБВПЖ у Парижі (1926)⁸⁸, МЖС у Берліні (1929)⁸⁹ та МЖКГ у Відні (1930). Особливо варто зазначити, що на конференції у Відні Олена Федак була єдиною, хто вступив у дискусію з делегаткою від Української Соціалістичної Радянської Республіки, котра ставила під сумнів її право виступати від імені українських жінок.

Обговорюючи проблему «Чого бажають матері?», Олена Федак звернула увагу на те, що комуністична система виховання спрямована проти бажань мільйонів українських матерів радянської України, яких «примушують мовчати». Вона зауважила, що українські діти, виховані в радянських установах, «відчужуються від національної традиції батьків», вчаться зневажати і ненавидіти

⁸⁶Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу, 17 травня 1919.

⁸⁷Мілена Рудницька. Статті. Листи. Документи, 273, 275, 277; Мілена Рудницька, «П'ятнадцятиліття одного з'їзду», Жінка 1 (1937): 3.

⁸⁸Маланчук Рибак-О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX-першої третини XX ст: типологія та європейський культурно-історичний контекст. - Чернівці : Книги-XXI, 2006. - 499. С. 276

⁸⁹Спогади Олени Федак-Шепарович, 105; Діло, 28 серпня 1930, 1.

все, що є святим для матерів українського народу. «Для поневоленого народу родина є головною перешкодою національному вихованню...» [46]⁹⁰.

СУ займався не лише політичними та економічними, але й духовними питаннями суспільного життя. Представниці організації активно долучались до роботи в парафіях та церковних товариствах. Олена Федак-Шепарович, зокрема, брала участь у діяльності Українського комітету допомоги безробітним та убогим у Львові в міжвоєнний період. Вона співпрацювала з такими особами, як Олена Кисілевська, Катря Гриневичева та Іванна Блажкевич. Разом з Міленою Рудницькою редагувала журнал «Жінка», а після його закриття у 1935 році стала співзасновницею двотижневиків «Громадянка» та «Світ українки»⁹¹.

Надзвичайно видною була участь Олени Федак-Шепарович у міжнародному жіночому русі. Вона перебувала з 28 травня по 8 червня 1926 року в складі української делегації Міжнародного союзу суфразисток у Парижі, була єдиною, хто представляв Союз українок на похоронах Симона Петлюри. В наступні роки вона у складі делегації Жіночого конгресу в Берліні (1929 р.) та Відні (1932 р.), де поборюючи усі перешкоди польської влади, гостро піднімалися питання дискримінації української меншості в Другій Речі Посполитій. Щоб продемонструвати свою єдність й гідно заявити про себе світові, жінки-галичанки проводять у жовтні 1937 р. Всесвітній з'їзд Союзу українок, до головної управи якого була включена і Олена Федак-Шепарович.

Говорячи про громадську працю Олени (Галини) Федак-Шепарович, слід підкреслити її участь у політичному житті галицьких українців. 1928 року під час виборів депутатів до польського сейму і сенату їй довірили репрезентувати інтереси жіноцтва в УНДО. Зважаючи на те, що УНДО було коаліцією поміркованих партій і груп, жінкам тут було легше втриматись та повноправно використати парламентську трибуну для захисту власних інтересів. Така ситуація була не на руку існуючій владі, тому 1935 р. доказом «нормалізації» стало право поляків схвалювати або відкидати кандидатів-українців у виборчих процесах.

⁹⁰Павлюк М. Жіночий рух в Галичині. Українські визначні жінки. Народознавчі зошити. Серія історична. 2014. № 2. С. 311.

⁹¹Шепарович О. У нашої Сеніорки. Жінка (Львів). 1935. № 5. С. 2. С. 191

Олені Шепарович та її соратницям Г. Палій, М. Біляк, М. Мудрик керівництво УНДО запропонувало компроміс зі владою.

Жінки відповіли на це відкритою заявою «Вибори без жінок», де проголошувалось: «Політична рівноправність – це для нас, українських жінок, співвідповідальність за те все, що твориться в українському світі, також за те, що робиться без нас, жінок, навіть за те, що робиться проти нас»⁹². Тому у виборчих списках УНДО – найбільшої партійної коаліції не було жодної жінки. У відповідь на це місцева влада припиняє діяльність СУ.

У жовтні 1937 р. українки засновують нову інституцію – Дружина Княгині Ольги, куди ввійшла і О. Федак-Шепарович. Це була не тільки політична організація жінок, а й ідеологічний центр щодо питань релігії, родини, освіти, культури та етики громадського життя.

У 1922 р. друкованим органом «Союзу українок» став «Жіночий вісник», згодом тематична сторінка «Громадського вісника», редактором якого була М. Рудницька, авторами – О. Залізняка, Н. Суровцева, М. Струтинська⁹³.

Серед активних постатей українського жіночого руху важливе місце займає О. Федак-Шепарович. Вона була членом організаційного комітету З'їзду українських жінок, який відбувся 22–23 грудня 1921 року у Львові і був витоком для створення «Союзу українок». З 1924 до 1939 року вона виконувала обов'язки заступниці голови Союзу та була директоркою жіночого видавничого кооперативу цієї громадської організації. О. Федак-Шепарович активно співпрацювала з такими видатними особистостями, як О. Кисілевська, К. Гриневичева, І. Блажкевич, і разом із М. Рудницькою вона редагувала часопис «Жінка». Крім того, відомо про її участь у роботі «Українського комітету допомоги безробітним та убогим», який діяв у Львові у міжвоєнний період.

Також важливим є факт, що Олена Федак-Шепарович, касирка команди Української військової організації (УВО) у Львові, пізніше стала членкинею Головного відділу «Союзу українок». Вона була сестрою Степана Федака,

⁹² Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939. Київ, 1995.

⁹³ Павлюк М. Жіночий рух в Галичині. Українські визначні жінки. Народознавчі зошити. Серія історична. 2014. № 2. С. 311.

учасника УВО, і мала родинні зв'язки з учасниками неуспішного замаху на Юзефа Пілсудського в 1926 році. Також вона була сестрою дружин Євгена Коновальця та Андрія Мельника (Ольги та Софії відповідно). Ольга Басараб, зв'язкова полковника Коновальця, була членкинею Головної управи філії «Союзу українок» у Львові до своєї трагічної смерті в 1924 році.

Відомо й про роботу О. Федак-Шепарович в «Українському комітеті допомоги безробітним та убогим», що з'явився у Львові в міжвоєнний період.

Намагаючись протистояти тенденції антиінтелектуалізму в краї, «Союз Українок» підтримав заснування у Львові в жовтні 1924 р. Українського товариства жінок з вищою освітою, куди ввійшла Олена, Марія та Софія Федак. У складі Товариства О. Федак-Шепарович, через публічні доповіді, реферати намагалась залучати жінок із середньою освітою до продовження навчання в університетах Європи. Саме Олена Федак-Шепарович була однією з перших, хто правильно розставив акценти щодо сутності українського фемінізму, зазначаючи: «Завданням української феміністки являється праця, ... позитивна, громадська праця з народом і для народу. Тоді здійснення всіх наших ідеалів, тобто визволення нашого народу, буде рівночасно цілковитим визволенням української жінки»⁹⁴.

Автори «Нової хати» писали і про життя жіночої молоді, роблячи при цьому спробу визначити, кого віднести до молоді, який критерій для цього обрати (вік чи заміжжя)⁹⁵.

Цікавою була публікація про щастя в подружжі (переклад Г. Ф.— Галина Федак-Шепарович — В. К.), де наводилися статистичні дані розлучень у світі, аналізувалися їх причини (змінився статус родини — В. К.). Авторка робить висновок, що і жінкам, і чоловікам потрібно виховувати повагу одне до одного та до інституту сім'ї через самоосвіту⁹⁶.

⁹⁴Бежук О. Жіночі історії родини С. Федака. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Ґжицького. 2015. Т. 17. № 4. С. 366–376. С. 370

⁹⁵Життя жіночої молоді. Нова хата. 1935. травень. Ч.9. С. 3.

⁹⁶Ф. Г. Про щастя в подружжі. Нова хата. 1932. Ч. 6. С. 6.

Змістовною була ще одна рубрика газети «Діло» – «З міжнародного жіночого руху». Вона містила, особливо до 1930-х рр., багато відомостей про діяльність нашого та іноземного жіноцтва (Конгрес суфражисток у Парижі⁹⁷.

На драматичну суперечність між суспільним сприйняттям жінок і сподіваннями, принаймні найактивніших із них, звернули увагу у своїх статтях і спогадах М. Рудницька та О. Шепарович.

М. Рудницька подала власну феміністичну оцінку листопадових подій 1918 р., зокрема зробила висновок: «Причина і вина була в нас самих, себто в жінках. Добра воля одиниць не заступить гарної організації [...]. Поруч відсутності організованості і замало енергійного обстоювання нашого слушного права до співпраці в будіванні держави, вина і причини були також по боці суспільності, яка не то що не притягнула жіноцтва до праці, а ще й кидала колоди під його ноги». Подібні міркування висловила 1936 р. й О. Шепарович⁹⁸.

О. Шепарович, звітуючи про участь у роботі конгресу «Міжнародного союзу боротьби за виборчі права жінок» у Парижі 1926 р., зазначала: «...стало ясным, що досягнення громадянської рівноправності не вичерпує ще всіх завдань жіночого руху, що у всіх державах існує ще чимало законів, які кривдять жінку, і багато соціальних лих, жертвою яких у першу чергу стає жінка». На її думку, «жінка-посол заступає цілий народ, не лише жіноцтво. Її обов'язком є працювати для свого народу і для своєї партії, однак понад тим мають завдання чисто жіночі, для виконання яких повинні взаємно собі допомагати жінки цілого світу без різниці націй та політичних переконань»⁹⁹.

Останнє твердження звучало аж надто ідеалістично, нагадуючи дух передвоєнної ідеології суфражизму. Дискримінація жінок у політичній, економічній та культурній сферах була очевидною. Можливості подолання цієї дискримінації ліберальні феміністки вбачали як у законодавчому полі, так і в сфері соціокультурної нормативності.

⁹⁷Шепарович О. Конгрес «Суфражу» у Парижі. Діло. 1926. 1 липня. С. 3.

⁹⁸Федак-Шепарович О. Листопадові спогади. Олена Федак-Шепарович. Жінка. – 1936. – Ч. 21–22. – С. 2. С. 3

⁹⁹ЦДІА у Львові, ф. 319, оп. 1, спр. 15, арк. 115

Поступово формувався і дещо критичніший погляд на можливості парламентського представництва в умовах тогочасної Польщі. О. Федак-Шепарович з цього приводу зауважила, що втілення в життя модерних феміністичних гасел для української жінки майже нереальне, бо можливе лише через зміну законів, на які українські жінки практичного впливу не мали. Як висновок звучали її слова: «Модерний фемінізм у такій формі, як за кордоном, є у нас до певної міри розкішшю, на яку годі дозволити собі українській жінці. Але ще більшим розкішшю [...] являється пацифізм». Варіант «українського фемінізму», на думку авторки, мав би виглядати так: «якщо всі наші жінки на всіх ділянках нашого життя будуть працювати спільно рука в руку з мущинами для найвищих національних ідеалів, тоді всі жіночі питання в наших обставинах будуть розв'язані»¹⁰⁰. Серед учасниць жіночого руху ця думка була досить поширеною. Часто проголошувалося, що фемінізм як ідеологія емансипації жінок не може бути самоціллю, а його завданням є «бути на службі ширших змагань народу – чи то соціальних, чи то національних»¹⁰¹.

3.3. Переїзд за кордон та громадсько-політична діяльність в еміграції

Після Другої світової війни, внаслідок радянської окупації Заходу України та політичних репресій, Олена Федак-Шепарович разом з іншими українцями була змушена залишити свою рідну землю. Першим етапом її еміграції стало переїзд до Австрії, де вона опинилася серед тисяч українців, що втекли від сталінського режиму. В Австрії Олена Федак-Шепарович активно включилася в діяльність українських громадських організацій, зокрема серед жінок-емігранток, що стали однією з важливих категорій української діаспори після війни. В цей період вона не лише підтримувала національні традиції, а й брала активну участь у культурному та громадському житті.

¹⁰⁰Шепарович О. Модерний фемінізм і українська жінка. О. Шепарович. Жіноча доля: Альманах. – Коломия, 1928. – С. 23.

¹⁰¹Фемінізм як засіб, а не ціль. Світ молоді. — 1934. — Ч. 4. — С. 4.

З 1946 по 1950 рр. журнал «Громадянка» був одним із найуспішніших жіночих видань у таборах для переміщених осіб, слугуючи друкованим органом Об'єднання українських жінок на еміграції, яке було створене в Авгсбурзі в грудні 1945 р.¹⁰².

«Громадянка», щомісячний друкований орган ОУЖ, виходив протягом 1946–1950 рр. Ідея видання українського жіночого журналу в післявоєнній Німеччині належала Вірі Шпаківській та Людмилі Коваленко-Івченко, і була підтримана Іриною Павликовською, головою жіночого відділу Центрального Представництва Української Еміграції та головою ОУЖ¹⁰³.

Перші три номери «Громадянки» були виготовлені на циклостилі, а наступні – за методом фотодруку. Окрім того, частина номерів вийшла як додатки до тижневика «Час», що публікувався раз на місяць. Це було зумовлено спробою унормувати та скоротити кількість періодичних видань в американській зоні окупації внаслідок Пасінської конференції редакторів усіх національних груп у серпні 1946 року¹⁰⁴.

Ціна одного числа журналу «Громадянка» у 1947 році становила три німецькі марки¹⁰⁵.

Цей жіночий журнал був доступний не тільки в Західній Німеччині, а й у Бельгії, Канаді, США та інших країнах, куди емігрували на постійне місце проживання членкині ОУЖ, кошти після продажу надсилалися до Головної управи ОУЖ у Мюнхені. Через грошову реформу 1948 року в Німеччині, вартість журналу для членкинь ОУЖ становила 50 пфенігів¹⁰⁶.

¹⁰² Bohachevsky-Chomiak M. The Women's Movement in the DP Camps. The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons after World War II. Ed. W. Isajiw, Y. Boshyk, R. Senkus. Edmonton: CIUS, 1992. P. 201–219. С. 208

¹⁰³ Рибачок І. Основні напрями діяльності Об'єднання українських жінок на еміграції (1945–1950). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2019. С. 47–55. С. 51

¹⁰⁴ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні. Т. 1: Роки 1945–1951. Мюнхен: Академічне вид-во д-ра Петра Белея, 1985. 429 с. С. 229

¹⁰⁵ НДЦ «Інститут досліджень української діаспори імені проф. Любомира Винара» Національного університету «Острозька академія». Архів Лярисси Музички. Спр. «Матеріали Стефанії Зварун». 1 арк.

¹⁰⁶ Громадянка. 1949. Ч. 7-8.

Варто підкреслити, що після грошової реформи 1948 року українська преса в Німеччині потрапила в складну фінансову ситуацію, в тому числі й «Громадянка»¹⁰⁷.

В першому числі повідомляється мету жіночого журналу в таборах для переміщених осіб: «Цим виданням ми розпочинаємо поступову й спокійну роботу над вкоріненням у жінок розуміння своєї важливості, величезного значення та відповідальності, а також прагнемо допомогти їм виробити власне бачення щодо всіх справ»¹⁰⁸. Отже, в умовах післявоєнних таборів Німеччини жіночий журнал не лише відіграв важливу роль у згуртуванні українського жіноцтва, інформуючи про ситуацію української еміграції в Німеччині, а й надавав практичні поради щодо ведення домашнього господарства в умовах табору, водночас ставши виразником ролі та позиції українських жінок на еміграції.

Журнал містив кілька постійних рубрик, таких як «Вісті з Централі», «По наших делегатурах», «Мати і дитина», «Вікно у світ», «Слово письменницям», «Практичні фахові поради», «Дещо з куховарства», «Вчимося шити», «Сторінка мод» та інші. У рубриці «Слово письменницям» публікувалися твори таких авторок, як Ганна Черінь, Оксана Лятуринська, Людмила Коваленко, Уляна Кравченко, Катря Гриневичева та інші. Серед авторів журналу можна було знайти імена Олени Кисілевської, Олени Шепарович, Марії Струтинської, Галини Лашенко, Дарії Крохмалюк, Дарії Ребет, Любові Дражевської та інших. Протягом 1946–1950 років в «Громадянці» публікувались матеріали патріотичного, історичного, літературного, етнографічного та політичного змісту, а також поради для жінок. Значна частина статей журналу висвітлювала становище жінок у Ді-Пі таборах, що робить його важливим джерелом для вивчення діяльності українських жінок у Західній Німеччині після Другої світової війни.

¹⁰⁷ На громадській ниві (до 25-ліття Центрального представництва української еміграції в Німеччині). Ред. О. Зеленецький. Мюнхен, 1972. 96 с. С. 31

¹⁰⁸ Громадянка. 1946. Ч. 1. С. 1

У часописі було надруковано найбільше публікацій, присвячених організаційній діяльності ОУЖ. Інформація про організаційну, культурно-освітню, допомогову та видавничу діяльність ОУЖ публікувалася в рубриках «Вісті з Централі» та «По наших делегатурах», які публікувались в кожному числі журналу. Зокрема, в цих рубриках на сторінках «Громадянки» були розміщені матеріали чотирьох жіночих з'їздів (в Авгсбурзі (15-16 грудня 1945 р.), Ашаффенбурзі (29-30 березня 1947 р.), Штуттгарті (вересень 1948 р.), Новому Ульмі (березень 1950 р.)), інформація про склад і функції Головної управи ОУЖ, виступи, статистика щодо кількості осередків ОУЖ у Західній Німеччині, звіти пленумів Головної управи та обласних рад, а також повідомлення про роботу окремих делегатур і членкинь організації.

Одним із значних здобутків її діяльності стало створення Об'єднання українських жінок на еміграції, яке вона організувала разом з іншими активістками. Ця організація мала на меті підтримку прав жінок, сприяння їх освітньому розвитку та залучення до громадської діяльності. Федак-Шепарович, працюючи в ОУЖ, активно пропагувала національні цінності, намагаючись підтримувати українську ідентичність в умовах еміграції.

Структура ОУЖ була трирівневою, і в 1946 році, крім головної управи, існували два обласні відділи (Авгсбурзький і Регенсбурзький) та місцеві делегатури, що діяли в таборах¹⁰⁹.

На 1946 рік організація мала 53 делегатури, з яких 17 діяли в англійській зоні окупації Західної Німеччини, 2 – у французькій, і 34 – в американській¹¹⁰.

Деякі делегатури були зовсім невеликими, як-от делегатура в Траунштайні, яку очолювала Олена Кисілевська. У січні 1946 року там було всього 35 жінок, а через кілька місяців їх кількість збільшилась до 200¹¹¹.

¹⁰⁹ Громадянка. 1946. Ч. 1. С. 26

¹¹⁰ Там само. С. 26-27

¹¹¹ Там само. С. 29

Одна з основних задач організації полягала у розширенні її діяльності та залученні великої кількості жінок. Важливим є те, що осередки розвивалися дуже швидко. Так, на 1947 рік ОУЖ налічувала вже 72 жіночі делегатури, а для кращої організації роботи були створені нові обласні відділи в містах Вюртемберг-Баден, Ашаффенбург, Ротенбург та Гесен. Проте у восьмому числі журналу «Громадянка» за 1947 рік зазначалося, що в деяких таборах кількість членів була незначною порівняно з кількістю жінок у самому таборі¹¹².

Патроном ОУЖ була обрана свята княгиня Ольга. Щорічно, 24 липня, жіноцтво в таборах відзначало день Св. Ольги, організовуючи різноманітні заходи, такі як святкування членкинь ОУЖ, читання рефератів, проведення чайних вечорів з піснями і грою на музичних інструментах. Водночас членкині ОУЖ носили відзнаку у вигляді брошки з образом княгині Ольги¹¹³.

У «Громадянці» значну частину матеріалів було присвячено громадській праці жінок на еміграції, їх обов'язкам та ролі у вихованні майбутніх поколінь. Для ОУЖ ключовим завданням було не тільки відстоювання прав жінок, а й необхідність об'єднання в складних умовах заради майбутнього України, в якому жінка мала бути берегинею родини та вихователькою дітей. В Ді-Пі таборах жінки активно допомагали сиротам, інвалідам, старшим людям та вагітним жінкам, підтримуючи найбільш вразливі категорії населення, які мали труднощі з отриманням афідевіту для виїзду на постійне місце проживання.

У часописі також подаються відомості про професійну підготовку жінок у Ді-Пі таборах. ОУЖ організувало низку практичних курсів для жінок, серед яких були курси крою та шиття, виготовлення дитячої галантереї, куховарства, перукарства, санітарії та інші, для полегшення процесу працевлаштування на новому місці. Окрім того, деякі жінки брали участь у курсах, які зазвичай вважалися чоловічими, таких як курси водіїв.

¹¹²Громадянка. 1947. Ч. 8. С. 10

¹¹³Громадянка. 1948. Ч. 9-10. С. 13

Часопис містить ілюстрації, серед яких є світлини українок у національних костюмах з різних регіонів України, фотографії виставок жіночих робіт та майстерень у Ді-Пі таборах, а також зображення управ окремих делегатур. Особливо цікаві карикатури, що сатирично висвітлюють проблеми, з якими стикаються українські переміщені особи, зокрема у побуті, під час переселення і в контексті гендерних відносин у таборах.

Після кількох років перебування в Австрії, Олена Федак-Шепарович переїхала до Сполучених Штатів Америки в середині 1950-х років. Перехід до США став важливим етапом у її житті, адже ця країна забезпечила їй нові можливості для продовження діяльності на благо української громади. В Сполучених Штатах вона стала активною учасницею діяльності українських еміграційних організацій, зокрема Українського національного жіночого союзу Америки, який відіграв важливу роль у культурному і громадському житті емігрантів.

Відзначаючи свій внесок у розвиток освіти та культури серед українців у США, Олена Федак-Шепарович організовувала численні культурні заходи та лекції, спрямовані на збереження українських традицій, мови та національної ідентичності. Вона була одним із активних членів цієї організації, підтримуючи ініціативи щодо збереження історичної пам'яті та боротьби за незалежність України.

У США Олена Федак-Шепарович також продовжувала працювати як журналістка. Вона писала статті, зокрема, для журналу «Громадянка», який був важливим друкованим органом для української діаспори. Її публікації охоплювали широкий спектр тем, від культурного життя українців за кордоном до важливих політичних питань, що стосувалися національних інтересів України. Статті Федак-Шепарович не лише висвітлювали проблеми українців на еміграції, а й впливали на формування громадської думки серед української діаспори.

Таким чином, еміграція Олени Федак-Шепарович до Австрії та США стала ключовим етапом у її громадській та журналістській діяльності. Вона не лише підтримувала зв'язки між українськими громадами, а й активно працювала над

збереженням української культури та ідентичності за кордоном. Її вплив на українську діаспору в США та інших країнах був значним, і її публікації допомагали формувати національну свідомість серед емігрантів.

Після переїзду до США Олена Федак-Шепарович продовжила свою активну громадську діяльність у рамках української діаспори, зокрема працюючи в Українському інституті Америки (Ukrainian Institute of America, UIA). Ця установа, заснована ще в 1948 році з метою підтримки і популяризації української культури, науки і мистецтва в США, стала для неї важливою платформою у здійсненні просвітницької і культурної місії серед українців за океаном.

Олена Федак-Шепарович брала участь у численних культурно-освітніх заходах, організованих Інститутом, сприяючи зміцненню позицій української діаспори в американському суспільстві. Вона працювала над організацією лекцій, виставок, літературних вечорів, що знайомили американську громадськість із багатою історією та культурною спадщиною України. Одним із стратегічних напрямків її діяльності була популяризація творчості українських митців, а також підтримка українських учених і письменників, які опинилися в еміграційних процесів після Другої світової війни.

Унікальної уваги заслуговує робота Федак-Шепарович у рамках заходів, присвячених українській національній тематиці, що мали на меті поширення правдивої інформації про історію України та актуальні політичні події. Вона наголошувала на важливості правильної репрезентації українського питання в американському суспільстві, закликаючи до активної участі українців у захисті прав своєї батьківщини на міжнародній арені.

У своїх публічних виступах на форумах Українського інституту Америки Олена Федак-Шепарович підкреслювала значення збереження національної ідентичності в умовах чужого середовища. Вона писала: «Ми мусимо пам'ятати, що кожен з нас — живий носій культури свого народу, і наше завдання — не тільки плекати її серед своїх, а й гідно представляти українську націю перед світом».

Олена Федак-Шепарович також активно співпрацювала з іншими діаспорними організаціями в Нью-Йорку, зокрема із СУЖА та Об'єднанням бувших вояків українських армій. Її праця сприяла консолідації української громади навколо ідеї національної єдності, збереження української мови, традицій та передачі їх наступним поколінням.

Її внесок у діяльність Українського інституту Америки був особливо помітним у реалізації проектів із залученням молоді. Вона підтримувала ідею створення літніх шкіл, мовних курсів та культурних таборів для українських дітей в Америці, вважаючи це ключовим чинником для збереження національної ідентичності.

Завдяки зусиллям таких діячів, як Олена Федак-Шепарович, Український інститут Америки став не лише культурним осередком, а й важливим центром формування громадянської активності серед українців у США. Вона залишила по собі вагомий спадщину у справі розвитку української громади за океаном, що й сьогодні є прикладом самовідданої праці для майбутніх поколінь.

Внесок Олени Федак-Шепарович у розвиток української культури є надзвичайно вагомим і багатограним. Вона належала до тієї когорти діячів української еміграції, які усвідомлювали, що збереження національної ідентичності можливе лише через активну культурну діяльність, через плекання мови, літератури, мистецтва та традиційної спадщини. Її праця сприяла не тільки збереженню української культури серед емігрантів, але й популяризації українського надбання у світі.

Одним із провідних напрямів її діяльності була журналістика, яка стала для неї інструментом культурного просвітництва. Редагуючи журнал «Громадянка», який виходив під егідою Об'єднання українських жінок на еміграції, вона доклала зусиль для висвітлення українських культурних процесів, літературних новинок, подій у мистецькому житті діаспори. Завдяки її редакторській політиці журнал ставав осередком збереження національної пам'яті.

Особливе місце у її роботі посідала тематика української народної культури. Олена Федак-Шепарович наполягала на важливості плекання народних звичаїв і

ремесел серед емігрантів як запоруки збереження національного духу в умовах асиміляційного тиску. Її статті, присвячені українським святкам, пісенній творчості та звичаєвим обрядам, мали не лише популяризаційний характер, але й носили елемент виховання у молодого покоління почуття національної гідності.

Вона підтримувала численні ініціативи зі збору і публікації українського фольклору та мистецьких творів, закликала українські родини в діаспорі плекати рідну мову та культуру в побуті. В її публікаціях часто звучала думка про те, що культура є найміцнішим містком між поколіннями, яка дозволяє навіть у вигнанні залишатися частиною великого українського народу.

Олена Федак-Шепарович також виступала з доповідями на різних форумах українських громадських організацій у США та Канаді, де порушувала питання значення української культури в процесі формування національної ідентичності в еміграції. Її виступи на з'їздах Союзу Українок Америки завжди були спрямовані на заохочення жінок підтримувати українське шкільництво, організовувати культурні вечори, драматичні гуртки та інші форми популяризації національної культури.

Крім того, Олена Федак-Шепарович активно долучалася до організації виставок українського народного мистецтва в США. За її участі проходили заходи, на яких були представлені вишивка, писанкарство, дереворізьба, кераміка — всі ті елементи культури, що символізували безперервність традиційного українського мистецтва навіть у нових умовах життя.

Важливою складовою її внеску є також просвітницька діяльність серед американської громадськості. Через англomовні публікації та участь у міжнародних культурних заходах Олена Федак-Шепарович доносила до американської аудиторії знання про українську історію, культуру та боротьбу за незалежність. Цим самим вона сприяла формуванню позитивного іміджу українців у США та підтримувала інтерес до українських питань у західному світі.

Таким чином, внесок Олени Федак-Шепарович у розвиток української культури був всебічним і стратегічно важливим. Завдяки її зусиллям, українська

культура не тільки вижила в умовах еміграції, але й продовжила розвиватися, знаходячи нові форми існування в багатокультурному середовищі Західної Європи та Північної Америки. Її діяльність залишила глибокий слід у культурному житті української діаспори і є прикладом того, як особистісна відданість національній справі здатна забезпечити безперервність культурної традиції в найскладніших умовах.

Висновок до розділу III. Громадсько-політична діяльність Олени Федак-Шепарович була тривалою, послідовною та багатовимірною. Вона почалася ще в роки Першої світової війни та боротьби за ЗУНР, коли Олена включилася в роботу Українського Горожанського Комітету та Самаритянської секції, організовувала допомогу пораненим і полоненим воякам. У 1920–1930-х роках вона стала однією з провідних діячок українського жіночого руху в Галичині, активно працювала в «Союзі Українок», брала участь у міжнародних жіночих форумах, виступала проти пацифікаційної політики польської влади, редагувала жіночу пресу, зокрема журнал «Жінка». В її діяльності поєднувалися елементи національного, соціального й феміністичного дискурсів. Вона послідовно виступала за емансипацію української жінки як важливої складової загальнонаціонального визвольного руху.

У період еміграції після Другої світової війни Федак-Шепарович не припиняла своєї громадської праці. Вона долучилася до організації Союзу Українок Америки, брала участь у публічних заходах української діаспори, виступала зі статтями в еміграційній пресі, у яких підтримувала ідею незалежності України, зберігала історичну пам'ять і національну ідентичність. Її публіцистика й активність у жіночих організаціях засвідчують її сталу громадянську позицію, патріотизм і переконання в тому, що навіть у вигнанні українська жінка має залишатися носієм культури, мови та духовних орієнтирів

нації. Таким чином, громадсько-політична діяльність Олени Федак-Шепарович охоплювала кілька історичних етапів і географічних контекстів, залишаючись послідовно спрямованою на служіння українському народові.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дипломної роботи було досягнуто поставленої мети — з'ясовано основні напрями громадсько-політичної діяльності Олени Федак-Шепарович (1894–1982 рр.) та охарактеризовано її внесок у розвиток українського національного руху, жіночої емансипації й культурного життя у Галичині та в еміграції. Узагальнення наукової літератури, публіцистики й особистих спогадів дозволило здійснити комплексний аналіз її діяльності в контексті історії українського жіноцтва першої половини ХХ ст.

У процесі роботи було проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження. З'ясовано, що постать Олени Федак-Шепарович залишається малодослідженою в українській історичній науці, а наявні публікації мають фрагментарний характер. Основу джерельної бази становлять особисті спогади самої діячки, її доньки Ольги Кузьмович, а також публіцистичні тексти О. Шепарович у міжвоєнній і еміграційній періодиці. Ці джерела дозволяють поєднати біографічний і мікроісторичний рівень з ширшим національним контекстом.

Охарактеризовано родинне середовище, в якому сформувалася О. Федак-Шепарович. Її виховання в інтелігентній і національно свідомій родині Степана та Марії Федаків, участь батьків у громадському житті та жіночому русі, духовна атмосфера львівського середовища відіграли визначальну роль у формуванні її

світогляду, моральних засад і почуття громадянського обов'язку. Родина стала для неї джерелом ідейного натхнення, прикладом служіння національній справі.

Також, було розкрито основні напрями громадсько-політичної діяльності Олени Федак-Шепарович у період Першої світової війни та міжвоєнного часу. Вона брала активну участь у роботі Самаритянської секції Українського горожанського комітету у Львові, допомагала полоненим і пораненим воякам УГА, долучалась до організації жіночих структур, виступала як делегатка на міжнародних форумах. Як членкиня і керівниця «Союзу Українок», вона впливала на формування ідеології українського жіночого руху, редагувала часописи, порушувала актуальні питання ролі жінки в націєтворенні, освіті та суспільному житті.

Проаналізовано діяльність Олени Федак-Шепарович в еміграції. Після Другої світової війни вона не припинила своєї громадської місії. Оселившись у США, долучилася до роботи Союзу Українок Америки, брала участь у культурних і благодійних заходах, писала публіцистичні статті на актуальні теми. Її діяльність у діаспорі була спрямована на збереження української ідентичності, підтримку національної пам'яті та громадянського активізму серед українських жінок в умовах вигнання.

Таким чином, постать Олени Федак-Шепарович посідає гідне місце в історії українського національного руху та жіночої громадськості. Її приклад засвідчує, що українське жіноцтво не було пасивною стороною суспільного розвитку, а, навпаки, активно впливало на формування модерної української нації. Її життєвий шлях є зразком поєднання особистої гідності, громадянської відваги та безкомпромісного служіння ідеалам свободи й національної гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Bohachevsky-Chomiak M. The Women's Movement in the DP Camps. In: The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons after World War II. Ed. W. Isajiw, Y. Boshyk, R. Senkus. Edmonton: CIUS, 1992. P. 201–219.
2. Czas (Kraków). 1903. 5, 15 września. Детальніше про візит цісаря 1903 р. див.: Аркуша О. Анджей Потоцький: біографія політика на тлі українсько-польських відносин. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2010. Вип. 45. С. 193–194.
3. Gazeta Narodowa (Lwów). 1900. 11 września; Dziennik Polski (Lwów). 1900. 14 września.
4. Баран З. Участь родини Степана Федака в українському національновизвольному русі. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Вип. 54. С. 213–231.
5. Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Уряди. Постаті. Упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306.
6. Бежук О. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові. Вісник «Держава та армія» НУ «Львівська політехніка». Львів, 2011. С. 108–113.
7. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939. Київ, 1995.
8. Баран З. Степан Федак: штрихи до образу львівського «неполітика». Львів: місто суспільство - культура. Т. 3. За ред. М. Мудрого. Львів, 1999. С. 553–561; також див.: Баран З. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч. Українська кооперація. Львів, 2001. Т. 2. С. 103–112; та Баран З. Степан Федак. ЗУНР (1918–1923). Львів, 2009. С. 289–306; Стасюк О. Степан Федак: штрихи до портрету. Вісник Львівського університету. 2012. Т. 8. Ч. 1. С. 115–128.
9. Баран З. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч. Українська кооперація. Львів, 2001. С. 103–112.

- 10.Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. Ґжицького. 2015. Т. 17. № 4. С. 366–376.
- 11.Бежук О. Жіночі історії родини Степана Федака. Мандрівець. Тернопіль, 2013. № 6. С. 18–23.
- 12.Баран З. «Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини ХХ ст.» С. 113–128.
- 13.Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел та некрологів (1800–1943 рр.). 2-ге вид. Львів: Ліґа-Прес, 2014. 464 с.
- 14.Громадянка. 1946–1949. Ч. 1; 7–10.
- 15.Діло. 1924–1925. 23, 24 вересня; 30 вересня.
- 16.Євген Коновалець та його доба. Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. С. 701–745.
- 17.Кедрин І. Олена Федак-Шепарович. У межах зацікавлення. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 493–496.
- 18.Кузьмович О. Про це і те. Нью-Йорк, 2000. 287 с.
- 19.Кузьмович О. Про вчора і сьогодні. Львів–Нью-Йорк, 2003. 310 с.
- 20.Киричук О., Орлевич І. Система української громадської освіти Східної Галичини (на прикладі Ставропігійської школи у Львові). *Galicja. Studia i materiały*. 2015. Т. 1. S. 176–198.
- 21.Мудрий М., Аркуша О. Русофільство в Галичині в середині ХІХ – на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд. Вісник Львівського університету. 1999. Вип. 34. С. 231–268.
- 22.Махно В. Людина з історії. До 90-ліття журналістки Ольги Кузьмович. Альманах УНС, 2007, № 8. С. 122–124.
- 23.Маруняк В. Українська еміґрація в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні. Мюнхен, 1985. 429 с.
- 24.Нагірний М. Степан Федак (1861–1937): 150-років забутого філантропа. Українське слово. 2011. № 3. С. 8–9.

25. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині. Львів: ЛА «Піраміда», 2014. 612 с.
26. Павлюк М. Жіночий рух в Галичині. Українські визначні жінки. Народознавчі зошити. 2014. № 2. С. 311.
27. Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ ст. Івано-Франківськ, 2012. 932 с.
28. Рибачок І. Основні напрями діяльності Об'єднання українських жінок на еміграції (1945–1950). Наукові записки НУ «Острозька академія». 2019. С. 47–55.
29. Свобода. Liberty. Часопис для руского народа в Америці. 1903. 24 грудня.
30. Стасюк О. Степан Федак: штрихи до портрета львівського адвоката і громадського діяча. Вісник Львівського університету. 2012. Т. 8. Ч. 1. С. 115–128.
31. Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919. Вісті комбатанта. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.
32. Федак-Шепарович О. Листопадові спогади. Жінка. 1936. Ч. 21–22. С. 2.
33. Шепарович О. Модерний фемінізм і українська жінка. Жіноча доля: Альманах. Коломия, 1928. С. 23.
34. Шепарович О. Листопадові спогади. Жінка. Львів, 1936. 1 листопада. С. 3–5.
35. Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Українська видавнича спілка, 1991. 619 с.
36. Аркуша О. Анджей Потоцький: біографія політика на тлі українсько-польських відносин / О. Аркуша // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2010. – Вип. 45. – С. 185–205.
37. Баран З. Український національний рух у Львові в 1918–1923 роках / З. Баран. – Львів, 2015.
38. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / М. Богачевська-Хомяк. – Київ, 1995.

- 39.Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини (1800–1943) / І. Гловацький. – Львів : Ліга-Прес, 2014.
- 40.Кедрин І. Олена Федак-Шепарович: у межах зацікавлення / І. Кедрин. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986.
- 41.Кузьмович О. Про це і те / О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000.
- 42.Кузьмович О. Про вчора і сьогодні / О. Кузьмович. – Львів–Нью-Йорк, 2003.
- 43.Мудрий М., Аркуша О. Русофілство в Галичині в середині ХІХ – на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд / М. Мудрий, О. Аркуша // Вісник Львівського університету. – 1999. – Вип. 34. – С. 231–268.
- 44.Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні / В. Маруняк. – Мюнхен, 1985.
- 45.Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині / С. Пахолків. – Львів : Піраміда, 2014.
- 46.Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ ст. / І. Райківський. – Івано-Франківськ, 2012.
- 47.Шухевич С. Моє життя. Спогади / С. Шухевич. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1991.